

OLAV

KATOLSK TIDSSKRIFT FOR RELIGION OG KULTUR

Per Kristian E. Norheim, s. 1
Joseph Brodsky og Kristi fødsel

Olav Egil Aune, s. 5
Det finnes ingen ateistisk vei til Bach

Sr. Sheryl Frances Chen OSCO, s. 9
«Abba, Abba - for en Gud!»

Om Vatikanets nei til homofilt partnerskap, s. 13
Vatikanet i motvind

Stamceller og forskningsetikk, s. 15
Holder det gamle moralske pass i nytt terreng?

Bokomtale, s. 20
Helge Nordahl: Syv birgittinere.
Østkirken. Skrifter fra bysantinsk og ortodoks kristendom.
Dag Hammarskjöld: Veimerker.
Hilde Dagfinrud Valen: Møte med Mysteriet.
Unge kristne i dialog om tro og gudserfaring.

BROER, IKKE MURER

Vanligvis kommer ikke paven med klare meningsytringer om spesifikke politiske saker og anliggender. Selv når han er uenig i den kurs en regjering har lagt seg på, eller med det konkrete valg en regjering eller en annen politisk instans måtte ha foretatt, pakker han gjerne misbilligelsen inn i generelle termer – og overlater til sekretærer og andre medarbeidere å fylle ut resten. Tanken er at paven skal være en slags samvittighetens stemme generelt og ikke blande seg direkte i dagens politiske strid.

Men det hender han sløyfer 'innpakkingen', som i forbindelse med den israelske sikkerhetsmuren, den som nå splitter ytterligere et allerede delt land. I sin lille preken ved Angelus-bønnen den 16. november «forny» paven, som han sa, «min klare fordømmelse av hver eneste av de terrorhandlingene som er blitt utført i Det hellige land i det siste. Samtidig må jeg, dessverre, konstatere at på disse stedene synes fredsdynamikken å ha stanset opp. Byggingen av en mur mellom det israelske og det palestinske folk ses av mange som et hinder på veien mot fredelig sameksistens. Hva Det hellige land virkelig trenger, er ikke murer, men broer! Uten forsoning sjelene imellom, blir det ingen fred.»

Her er ikke stedet for å diskutere Israel-politikk generelt – eller Israels politikk spesielt. Heller ikke statsminister Sharons raske svar på tiltale, formulert overfor italiensk presse, om at «Vatikanet omgir seg jo selv med murer».

Pavens poeng om «ikke murer, men broer» er imidlertid nyttig for noen og hver av oss å ta inn over seg i denne førjulstid. Her får enhver prøve seg selv og sin samvittighet i forhold til sine nærmeste og sin neste: arbeidskamerater og naboer, venner og evt. uvenner, meningsfeller og -motstandere. Vårt lille bidrag til å gjøre «veien klar for Herren» og jevne «stiene ut for ham», som oppfordringen lød for vel 2000 år siden fra en annen Johannes, Johannes Døperen. Veier og stier – broer inklusive – hvor også annet folk lettere kan ferdes og finne frem.

UKJ

Joseph Brodsky og Kristi fødsel

AV PER KRISTIAN E. NORHEIM

I 1996 blir en liten diktsamling med tittelen «Juledikt» (Rozhdestvenskie stichi) utgitt i Moskva. Forfatteren er russiske Joseph Brodsky (1940-1996), nobelprisvinner i litteratur i 1987. Samlingen inneholder 23 dikt, skrevet fra 1962 til 1995, en periode på over tredve år. Felles for alle diktene er at de på en eller annen måte omhandler Kristi fødsel. Det er tilsynelatende lite i Brodskys litterære produksjon som tilsier at han er en del av den dype kristne tradisjon i russisk litteratur. Hvorfor så denne årelange kunstneriske beskjeftigelse med Kristi fødsel?

Juledikt

Juledikt presenterer en mindre kjent side ved Brodskys forfatterskap. Brodsky kan på mange måter betegnes mer en europeisk forfatter, enn som en utpreget russisk forfatter. Ikke minst hans vestlige lesere kjenner Brodsky som den engelskspråklige essayisten snarere enn som den russiskspråklige dikteren. Tilsvarende er det tilsynelatende lite i Brodskys forfatterskap som tilsier at han er en del av den dype kristne tradisjonen i russisk litteratur. Brodskys diktning er kritisk og søkende, og dersom forfatterskapet hans skal få en fellesbetegnelse, må det være *individets rett til frihet – fra makt og dogmer*. I så

henseende fremstår Brodsky som en klassisk humanist, og greske og romerske motiver snarere enn kristne motiver synes å kjennetegne hans diktning.

Brodsky var imidlertid en dikter som tok opp i seg den europeiske kulturtradisjonen i hele dens mangfold, og i så måte har også den kristne tradisjonen fått en viktig plass i hans forfatterskap. Og innenfor den kristne tradisjonen er det nettopp Kristi fødsel som har fått hans største oppmerksomhet.

Kristus som det første individ

Juledikt fremstår som resultatet av et særegent prosjekt. Brodsky ønsket å skrive et dikt om Kristi fødsel ved hver julehøytid, og med unntak av et lengre opphold på ti år fra 1974 til 1984, var dette en ambisjon han realiserte. Den årlige julefeiringen ble for Brodsky sammenfallende med en årlig skaperprosess: Det enkelte julediktet er knyttet ikke bare til en individuell tidsakse i Brodskys liv, men også til en absolutt tidsakse i forhold til Kristi fødsel. Hos Brodsky er Kristi fødsel uløselig forbundet med tidens problematikk.

Brodsky ga gjentatte ganger uttrykk for at tiden og dens innvirkning på mennesket var

*Per Kristian E. Norheim
(f. 1972) er cand. philol.
(UiO). med hovedoppgave om
russisk litteratur;
jobber i Forsvaret.*

den viktigste interessen for hans diktning. I så måte er Kristi fødsel en epokegjørende hendelse i den vestlige historie: Med Kristi fødsel grunnlegges vår tidsregning. Samtidig ser Brodsky de vidtrekkende konsekvensene Kristi fødsel har for vår *tidsforståelse*. Med Kristus har tiden fått

Illustrasjon: Cathrine M. Olsen

en mening og retning. Fordi Gud levde som menneske, har det enkelte mennesket og dets liv på jorden fått betydning. Tanken om individet og et personlig forhold til tiden er ifølge Brodsky umulig uten Kristus. Juledikt er med andre ord en søken tilbake til det første mennesket og til tidens opphav. Som et bilde på en slik tankegang kan vi lese følgende verselinje fra diktet *Julen 1963 (Rozhdestvo 1963)*:

Denne natten skal livets telling begynne...

«Livets telling» (telling/regning/oppregning) kan forstås bokstavelig, men har samtidig en vidtrekkende betydning sett fra et kristent eksistensielt ståsted.

Diktet «Julestjernen» og Pasternak

Idéen om Kristi fødsel som et sentralt skille i menneskets historie deler Brodsky med en annen russisk nobelprisvinner i litteratur; Boris Pasternak. I sistnevntes roman *Doktor Zhivago* kan vi lese følgende om betydningen av Kristi komme til jorden:

For en uhyre betydningsfull forandring! Hvordan var det gått til at for himmelens øyne en privat menneskelig begivenhet – fullstendig uviktig fra den gamle tids synspunkt – var blitt likeverdige med en hel folkevandring? For det er gjennom himmelens øyne vi må vurdere alt dette, det er foran himmelens åsyn og innenfor det unn-tagelsesvis hellige ramme at alt dette fullbyrdes.

Noe hadde forskjøvet seg i verden. Det var ute med Rom, med massens makt, den enkeltes med våpenmakt påtvungne plikt til å underkaste seg kollektivet, til å leve massens liv. Førere og folk hørte fortiden til.

Personligheten, frihetsevangeliet, var kommet i stedet. Ett enkelt menneskes levnet ble en beretning om Guds livshistorie, som fylte hele universet med sitt innhold. Som det heter i en lousang på Maria bebudelsesfest, Adam ville bli lik Gud og klarte det ikke, men nå ble Gud menneske for å gjøre Adam til Gud.

Hovedpersonen i Pasternaks roman, Jurij Zhivago, er, som Pasternak selv, poet, og romanens siste del heter «Jurij Zhivagos dikt». Den sentrale tematikken i de tjuefem diktene er en poetisk fremstilling av de kristne høytidene – ofte i form av en gjenskapning av Kristi liv slik det fremstilles i Det nye testamentet. Et av diktene heter *Julestjernen (Rozhdestvenskaja zvezda)* og omhandler Kristi fødsel.

Brodsky har fremhevet at hans tanker om julehøytiden er uløselig knyttet til Pasternaks dikt, og julaften 1987 skrev han selv et dikt med tittelen *Julestjernen*. Dialogen med Pasternak blir helt åpen fra Brodskys side, noe som understrekes av det faktum at Brodsky skrev diktet like etter å ha mottatt nobelprisen.

Den dikteriske dialogen og dynamikken mellom de to diktene er grunnleggende og til dels kompleks. Uten å gå dypt inn i denne problematikken her, kan et tekstutdrag fra Pasternaks dikt være illustrerende. Her er diktets tre siste strofer (i Ivan Malinovskis og Arne Gallis' prosaoversettelse):

*Det lysnet. Daggryet feide som slagger
Av himmelen de siste stjerner.
Og av den talløse skare lot Maria
Kun de Vise Menn komme inn i hulen.*

*Lysende sov han i eketreskrybben
Som en månestråle i et uthulet tre.
I stedet for saueskinnspeles ble han varmet
Av et esels mule og en okses nesebor.*

*De tre stod i skygge som i en skummel stall
Og hvisket sammen og søkte etter ord.
Men noen i mørket trakk plutselig den ene
Hen til venstre for krybben.
Han så seg om: på terskelen
Stod stjernen og kikket på Maria som en gjest.*

Og så en prosagiengivelse av Brodskys dikt (oversatt av artikkelforfatteren):

Julestjernen

*I den kalde tiden, på et sted, snarere vant til varme
enn til kulde, til flatt terreng enn til fjell,
ble Barnet født i en hule, for å frelse verden;
det føyket, slik det bare kan føyke i ørkenen om
vinteren.*

*Alt syntes ham overmåte stort; morens bryst, den
gule dampen*

*fra oksens nesebor, de hellige tre konger – Baltasar,
Kaspar,*

Melkior; deres gaver, slept hit.

Han var bare en prikk. Og en prikk var stjernen.

*Oppmerksomt, uten å blunke, gjennom de spredte
skyene,*

på barnet som lå i krybben, langveisfra,

fra dypet av Universet, fra dets andre ende,

så stjernen inn i hulen. Og det var Faderens blikk.

Født i en hule, for å frelse verden

Bildet vi møter av Kristi fødsel i Brodskys dikt, er fullt av beskrivelser og symbolikk som er velkjente fra Bibelen, vestlig malerkunst og, ikke minst, ikonkunsten. Hulen, fremfor stallen, som Kristi fødested stammer fra den apokryfe tradisjonen. Mens stallen er mest brukt i den vestlige tradisjonen, er hulen en fast bestanddel i den østlige ikonkunstens fremstillinger av Kristi fødsel. Hulen har en rik symbolsk betydning: Den er Marias skjød hvorfra frelsen springer ut, og den er det dødens rike som Kristus skal stige ned i og gjenoppstå fra.

De hellige tre kongers gaver og lovprising av det nyfødte barnet er den første anerkjennelse av Kristus som Guds sønn, og de hellig tre konger regnes som de første kristne. I Brodskys dikt ser vi hvordan deres reise til hulen gjenspeiles i stjernestrålenes ferd gjennom universet. I den kristne tradisjonen er stjernens stråler et uttrykk for Guds nåde, og i *Julestjernen* er strålene intet mindre enn Guds blikk. Hulen er stedet hvor Guds nåde og menneskets tro møtes, ved krybben med barnet.

Et slående trekk ved Brodskys dikt, som det deler med Pasternaks dikt, er vektleggingen av at Kristi fødsel foregår i et vinterlandskap. Inkarnasjonens under, Gud som blir menneske, trer enda klarere frem mot bakgrunnen av vinterens kulde og vind. På den ene side kan vin-

terlandskapet minne oss om et maleri som «De hellig tre kongers tilbedelse i sneen» av den flamske maleren Pieter Brueghel. På den annen side er det nærliggende å tenke seg dette som et russisk vinterlandskap. Russland som bærer av en ekte kristendom er en gammel tanke, som har fått flere nedslag i russisk litteratur. I Fjodor Dostojevskijs roman *Idioten* møter vi fyrst Mysjkin som en slags moderne russisk Kristus-sikkelse. I et dikt av Fjodor Tjutsjev vandrer Kristus på den russiske landsbygda. I Aleksandr Bloks dikt *De tolv* fører Kristus tolv rødegardister gjennom den russiske vinterstormen. I en religiøs sammenheng er de folkelige russiske julesangene særlig interessante: Her beskrives Kristi fødsel nettopp i forbindelse med et russisk vinterlandskap.

Brodskys *Julestjernen* viser rikdommen i kristendommens forestillinger om Kristi fødsel. Samtidig anskueliggjør diktet poesiens kraft og evne til å billedgjøre. Med tolv korte verselinjer klarer Brodsky å vekke til live Bibelens fortellinger og malerkunstens fremstillinger.

«Juledikt» og Kierkegaard

Brodsky ga aldri noe entydig svar på spørsmålet om han var en troende kristen. Selv *Juledikt* lar et slikt spørsmål bli stående åpent. Mange av diktene i denne samlingen tar nettopp for seg vanskeligheten med å tro.

Brodskys kjennskap til og sterke fascinasjon for Søren Kierkegaards filosofi og kristendomsforståelse kan imidlertid hjelpe oss til å forstå *Juledikt* som et dikterisk prosjekt. Et sentralt begrep hos Kierkegaard er gjentagelsen. Gjentagelsen er en livsholdning som hører hjemme på det etiske og religiøse stadiet i Kierkegaards kjente tredeling. Mens gjentagelsen på det estetiske stadiet bare vil føre til kjedsommelighet, er gjentagelsen på de to høyere stadiene den styrken med hvilken man opprettholder et etisk valg eller en religiøs overbevisning. Når Brodsky så skriver 23 juledikt i løpet av over tredve år, er det nærliggende å betrakte dette som en gjentagelsens inderliggjøring, som en vei mot troen.

Slektskapet til Kierkegaard kan utdypes ytterligere. Per Lønning har påpekt nærheten mellom de to begrepene gjentagelsen og etterfølgelsen hos Kierkegaard. Etterfølgelsen er, ifølge Kierkegaard, den sentrale kristne handling. Ved å tenke seg samtidig med Kristus og sette seg i samme situasjon som ham, vil men-

nesket bli stilt ansikt til ansikt med paradokset, «det at det Evige eengang er blevet til i Tiden».

Å tro på paradokset, er umulig for mennesket i kraft av seg selv – allikevel er dette, ifølge Kierkegaard, kristendommens sanne krav. Først gjennom møtet med Kristus vil mennesket erkjenne sin syndefullhet, og først da kan det åpne seg for Guds nåde. Per Lønning viser på en overbevisende måte hvordan dialektikken mellom krav og nåde blir kjernen i Kierkegaards kristendomsforståelse. Denne dialektikken oppstår i «Samtidighetens Situation»:

I og med at samtidigheten med Kristus på denne måten er fremhevet som kristen-troens forutsetning, som identisk med troen, som betinget av troen, som Kristi krav til oss og som noe vi utber oss av Kristus, er den blitt gjort til selve det fortettede uttrykk for kristendommens udefinerbare enhet av lov og nåde.

En måte å lese *Juledikt* på, er nettopp som en anskueliggjøring av «Samtidighetens Situation». Brodsky lar leseren møte det lille barnet i hulen, omgitt av vinterstormens kulde og i sentrum for julestjernens stråleglans – mer nakent kan kristendommens budskap vanskelig fremstilles. Den kristne tro som menneskets beve-

gelse mot Gud, og som Guds bevegelse mot mennesket.

Avslutning

Som denne artikkelen forhåpentligvis har vist, kan Brodskys Juledikt leses på mange plan. I over tre decennier beveget Brodsky seg mot det lille barnet i krybben, og resultatet er et betydelig bidrag til vår forståelse av Kristi fødsel.

Litteraturliste

Iosif Brodskij, *Rozhdestvenskie stichi*, Moskva 1996.

Joseph Brodsky: *Less Than One: Selected Essays*, Harmondsworth 1987.

Joseph Brodsky: *To Urania: Selected Poems 1965-1985*, Harmondsworth 1988.

Joseph Brodsky: *En femkopek av gull*, Oslo 1988.

Joseph Brodsky: *Livet i grålys*, Oslo 1988.

Joseph Brodsky: *Kommentarer från en ormbunke: Dikter 1962-1994*, Stockholm 1999.

Per Lønning: *Samtidighetens Situation. En studie i Søren Kierkegaards kristendomsforståelse*, Oslo 1954.

Boris Pasternak: *Dr. Zhivago*, Oslo 1958.

Illustrasjon: Cathrine M. Olsen

det finnes ingen ateistisk vei til Bach

PIANISTEN ANDRÁS SCHIFF INTERVJUET AV OLAV EGIL AUNE

András Schiff: «Bachs musikk er ånd, den er tro. Så full av tillit. Bach trodde på Gud som det i grunnen eneste og helligste. Det finnes ingen ateistisk vei til tro.»

Vi er i Bremen. Verdenspianisten András Schiff kommer mot oss, slentrende ned fra sitt musikalske Mount Everest: Bachs Goldbergvariasjoner.

– Det er høyt der oppe, sier han, sordinert i stemmen. – Og reisen tar tid. Men alle mennesker har tid til det som er viktig i livet. Jøden Schiff snakker mildt om faderen, sønnen og Den Hellige Ånd: Bach, Mozart og Schubert. Han blir aldri ferdig med Bach. – Bach er som en reise, musikken hans fornyer oss, sier han. – Og så er den full av tro. Guider høyt og lavt. Goldbergvariasjonene er «nye» når Schiff spiller *live*. Som nettopp. Og nå – med en dampende

nyinnspilling av Bachs Goldbergvariasjoner, hans andre, som «han utstråler mer enn han fremfører, han puster dem», som New York

Times' kritiker alt har sagt – vil han guide dem som ikke har vært der før. Og dem som har vært der, men kanskje ikke fikk med seg alt. – Guiden skal ikke snakke mye, sier han. – Men det er viktig at han har tatt turen noen ganger, så han kan trekke oppmerksomheten mot detaljer som skaper opplevelsen av noe helt og fullt.

På bølgelengde

– Bach skriver musikk fra det punktet hvor ord stanser, sier Schiff. Bach meddeler seg gjennom lyd, som han planter i tid. Med stillhet imellom. Bachs musikk er ånd, den er tro. Så full av tillit. Han trodde på Gud, som det i grunnen eneste og helligste. Du trenger ikke å dele Bachs tro, men du må forstå den for å ha utbytte av musikken. Du må legge deg på bølgelengde. Det finnes ingen ateistisk vei til Bach. Visst kan man gjøre ham til matematikk – han var svært opp-tatt av kabbalistisk tallmystikk, men det forklarer jo ikke noe. Bach kan ikke abstraheres.

– Hva med deg, deler du Bachs tro?

*Olav Egil Aune er
kulturredaktør i Vårt Land;
har vært med i St. Olavs
redaksjon siden 1992.*

– På sett og vis ja. Bach og jeg tilhører forskjellige tradisjoner – han protestant, jeg jøde. Men for meg er det detaljer. Jeg er kommet fram til tro gjennom musikken og kunsten, Bach er for meg manifestasjonen av det guddommelige. Jeg vokste opp i Kommunist-Ungarn, der var det ikke så mye sans for Bach. Men ingen klarte å ta ham fra meg heller. I dag kan jeg med hånden på hjertet si at Bachs musikk – for meg – er det fellende bevis på at ting til sjuende og sist ikke er materie. Den gjør oss ydmyke. Og samtidig er Bach så befriende jordnær. Så totalt fri for usunt ego. Han skrev en kantate til hver søndag fordi menigheten – samfunnet – trengte det. Punktum. Det var ikke noe spørsmål om det. Han tenkte neppe på at han skulle skrive for ettertiden. Det var her og nå. Fordi Gud hadde gitt ham gaven.

Dyp glede

– Jord og himmel integrert, med andre ord – Bach tjente ikke en Gud som skiller seg fra hverdagene?

– Nettopp. Goldbergvariasjonene er jo i seg selv ikke noe kirkelig verk, men ta variasjon 25! – det er som den stiger ut av pasjonene.

András Schiff:

* Født i Budapest 1953 av ungarske jøder som overlevde konsentrasjonsleirene. Moren var pianist og faren lege. Faren døde da András var seks år.

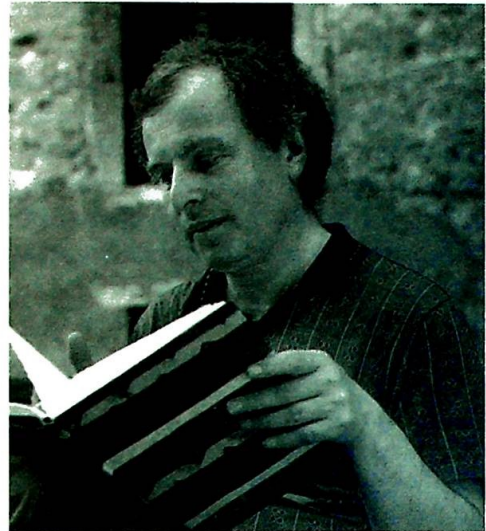
* En av verdens fremste pianister i sin generasjon. Har gjort utallige innspillinger for Decca, har nå valgt ECM som sitt selskap.

* Dirigerer også. Har blant annet framført Matteuspassjonen av Bach i London og Sveits.

* Han tror ikke at det går an å skille kunst og politikk: Kunstnere er ansvarlige mennesker. Derfor hender det han nekter å spille – for eksempel i Østerrike da høyreekstremisten Jörg Haider vokste seg til makt. Da holdt han en lang boikott.

* Har liten sans for pianister som tror de er ute og kjører bil og bruker pedalen som gasspedal.

* Er nå ute med en innspilling av Johann Sebastian Bachs Goldbergvariasjoner ECM 472 185-2/Musikkoperatørene).

András Schiff: «Bach bringer ånden ned til oss, ned til jorda. Det er så menneskelig, det hele. Helt alminnelig. Og likevel helt transcendent.»

Foto: Rune Kristoffersen.

Samtidig vil du midt i de svære og alvorlige kirke-musikkverkene stadig støte på danser som passepied og gavott. For Bach er det to sider av samme ansikt. Guds ansikt. Det er dype uttrykk for dyp glede, altså sann spiritualitet.

– Hva er usann spiritualitet?

– Amerikanske evangelister, som kommersialiserer ånden. Bach bringer ånden ned til oss, ned til jorda. Det er så menneskelig, det hele. Helt alminnelig. Og likevel helt transcendent.

Aldri for lang

András Schiff legger ansiktet i forsiktige folder, trekker pusten ned i mellomgolvet et par ganger, former seg flatt etter stolen og sier, nesten hvisker: – Jeg tror ikke på det lettvinne. Jeg tror absolutt ikke på det lettvinne.

Schiff spiller Goldbergvariasjonene med alle de repetisjonene Bach ba om.

Uten unntak.

– Hvis ikke vil det

forstyrre den vakre symmetrien, proporsjonene, sier han. – Stor musikk er aldri for lang. Det er bare enkelte lytteres tålmodighet som er for liten. Jeg spiller helst for et publikum som er villig til å gjøre en jobb. Jeg går min del av

«Det finnes noen forferdelige mennesker blant oss som tror de vet hva 'folk' vil ha.»

veien, publikum må gå sin. For det er ingen lettvinde veier inn til det store. Det kan vi like godt lære oss med det samme. Jeg tror på at jeg som spiller, og du som hører, går inn i en læreprosess sammen. Jeg er del av den, du er del av den. Vi finner inn sammen. Noen vet alltid mer, og noen kan lære av andre. Noen er helt nye, de er ikke der ennå. Men det betyr ikke at vi skal senke kravene.

– Men det gjør vi?

– TV lærer oss at det er det enkleste som teller, det lettvinde, det det er rask adgang til. Så uteblir også den dype opplevelsen av tingene. Å lese en virkelig god bok, krever innsats. Slik er det med musikk også. Men det er verdt det. Det finnes noen forferdelige mennesker blant oss som tror de vet hva «folk» vil ha. Du og jeg er jo også «folk», selv om jeg ikke kan huske at jeg en eneste gang er blitt spurt hva jeg ønsker se på TV. På en eller annen måte finner de ut at musikk ikke teller, teater teller ikke, at «folk» vil ha søppel. Dette er et overgrep. Det er min overbeviste tro at alle ville sette pris på å bli behandlet som intelligente, individuelle individer.

Dårlig tid?

András Schiff liker ikke å undervise fremadstormende virtuoser, som vil bli enda mer virtuose. Han vil heller undervise publikum, sier han

– åpne for mysteriene som finnes i musikken. Ved å spille. Da er konsentrasjon første bud. Vitenskapelige undersøkelser har avslørt at Goldbergvariasjonene gjør godt for folk med hukommelses- og konsentrasjonsproblemer. Ser man det, en gave.

– TV oppdrar oss, TV viser oss at mer enn noen få minutters konsentrasjon er bortkastet. For da kommer reklamen. Det er klart folk med slik erfaring føler seg fullstendig tapt foran et verk som Goldbergvariasjonene. Men det er ikke Goldbergvariasjonenes skyld. Da er det man må begynne å arbeide med ting.

– Vi har jo også ganske dårlig tid, har vi ikke?

– Ja, har vi? Vi har alltid tid til de trivielle tingene. Du kan kaste bort tiden, ved å spille golf for eksempel. I livet er det alltid tid til å gjøre det du synes er viktig, det du velger å se

som viktig for deg. Jeg vil for eksempel alltid sørge for at jeg har tid til å se mine venner. De trenger ikke være mange. Men de har krav på min tid. Hvis jeg er deres venn. Jeg skjønner ikke dem som ruser rundt og sier at de ikke har tid. Vi har tid. Men vi har ikke konsentrasjon.

Stolt

András Schiff deler tiden mellom turneer (hvor han ofte har med seg sitt eget piano, Steinway eller Bösendorfer), leiligheten i London – og eiendommen i Firenze, hvor han dyrker livet, god mat, vin og selvprodusert olivenolje fra egen hage. Han vil være til stede nå. Akkurat nå.

– Slik deler jeg vel også Bachs syn, sier han. – Jeg lager heller ikke innspillinger for evigheten. Ganske enkelt fordi jeg ikke tar meg selv så høytidelig. Du må alltid ha klart for deg at musikken er langt bedre enn deg, vel å merke hvis den er verd å bli spilt. Jeg vet hvor min plass er. Det er ikke så viktig, det jeg gjør. Men på min måte gjør jeg noe, og sammen blir vi noe. Sant å si er jeg stolt av å være del av den menneskelige rase, det må jeg si, selv midt blant alt det forferdelige som skjer, når jeg ser hva denne rasen har frambrakt av store, nesten guddommelige ting. Som Venezia, Trolldomsfjellet

*«Bach...
manifestasjon av det
guddommelige.»*

*...åpne for mysteriene som finnes i musikken.
Foto: Rune Kristoffersen.*

av Thomas Mann, Goldbergvariasjonene, Mozarts og Schuberts musikk, Bachs Matteuspasjon...

Orker du?

– Noen synes at det er en vederstyggelighet å spille Bachs Goldbergvariasjoner – som du gjør nå – på et moderne piano, ikke på cembalo, som var Bachs instrument?

– La dem mene det. Det er like håpløst å overbevise dem om noe annet som å få kjøttleskere til å bli vegetarianere. Og husk: Vi snakker om fem kvarters musikk – hånden på hjertet, vil du holde ut lyden av et cembalo så lenge...?

– Det er andre gangen du spiller inn Goldbergvariasjonene, første gang var for Decca for 20 år siden?

– Vanligvis spiller jeg ikke tingene inn på nytt. Men tidligere innspillinger er på en måte som barn, forskjellen er at barn vokser og forandrer seg, mens det gjør ikke cd-innspillinger. Så derfor. Denne gangen er det en live-innspilling, fra en konsert i Basel.

Femti og moden

Nå er det Beethovens tur for András Schiff.

– Jeg sa en gang til meg selv at Beethoven kommer til meg når jeg er 50. Nå er jeg 50. Sant å si hadde jeg ikke noen sans for Beethoven da jeg var yngre. Beethoven er noe jeg har måttet vokse inn i og lære. Bach visste jeg ville være hos meg hele tiden. Mozart kan du spille glimrende, selv som barn – om du har et forhold til ham. Men det kan du ikke med Beethoven. Og det må en artist innse. De fleste opplever aldri noensinne ting som gjør at man med hånden på

Noe å sove på

Det fortelles at den søvnløse grev Keyserling, russisk utsending i Dresden og deretter i Berlin, i 1741 henvendte seg til Johann Sebastian Bach for å få noe «å sove på». Rett og slett med spørsmål om han kunne skrive noe «lindrende og muntert, som kunne lyse opp i de søvnløse nettene». Tanken var at Keyserlings svært musikalske sekretær, Johann Gottlieb Goldberg, skulle sitte i rommet ved siden av og spille, og så kunne Keyserling høre det gjennom den åpne døren. Slik ble Goldbergvariasjonene til. Johann Sebastian Bach skrev en aria med 30 variasjoner. Keyserling ble så begeistret at han ga Bach det største honoraret han noen gang hadde fått. Siden kalte han dem bare «mine variasjoner». Og livet ble et annet.

Om historien er sann? Det er det ingen som vet. Men i førsteutgaven var det ikke trykt noen dedikasjon, og Goldberg – som angivelig skulle ha stått for musikken – var bare 14 år da den ble skrevet. Og det er lite som tilsier at en 14 åring – selv om han senere ble elev av Bach! – skulle kunne mestre de enorme tekniske, intellektuelle og følelsesmessige utfordringene, som verket byr på. «Se non è vero, è ben trovato», som det heter – om historien ikke er helt sann, så er den i hvert fall godt funnet på...

hjertet kan si at man deler den lidelsen Beethoven måtte utholde, men du må ha gått så langt i livet at du kan forstå den. Du skjønner ikke Beethoven så lenge du er lykkelig og frisk. – Det har vært en lang vei, og – for meg – en hard prosess, å komme hit. Det er nå.

«Abba, Abba - for en Gud!»

TANKER VED FESTEN FOR HERRENS ÅPENBARING, «EPIFANI»

AV SR. SHERYL FRANCES CHEN, OCSO

En abbed, som har blitt pensjonist, forteller denne historien om sin seksårige niese: Det led mot jul, og jentas far var i ferd med å gjøre jule-treet i stand. Det var en vakker, diger gran; prektig, majestetisk og herlig duftende. Han strevde med å få treet gjennom døren og satte det midt i stua. De høyeste grenene rakk så vidt opp til bjelkene. Jenta så på mens han skar av toppen for å ordne plass for stjernen og pyntet treet med kranser av små, hvite lys i kjeder av glitrende perler. Det ga treet nytt liv. Så hengte faren på blanke, blå kuler – det så ut som det var millioner av dem – han stakk dem omhyggelig inn mellom de innerste grenene for å få den beste effekten fra alle kanter. Den lille jenta ble fylt med ærefrykt ved skjønnheten som kom til syne, og over farens anstrengelser.

Om kvelden, da den store opp-gaven var ferdig, og granen sto der herlig i all sin prakt, fikk abbe-den et glimt av niesen idet hun gikk forbi stua da hun skulle gå til

sengs. Hun sto i døråpningen et øyeblikk, i beundring over sin far som hadde vært så flink, og så kastet hun seg på sofaen for å se best mulig den strålende stjernen på toppen av det majes-tetiske treet. Abbeden hørte henne si, mens hun nikket med hodet i undring: «Pappa, pappa, for en mann!»

Slik kunne vi, barn av en Gud som elsker oss så høyt at han tok et menneskelig legeme og med det pyntet et svært annerledes tre på Golgata, si med spedbarnet Jesus, «Abba, Abba, for en Gud!»

«...et lys for folkeslagene...»

Epifani er en lysfest. Den salige Gueric av Igny, en cistercienserabbed som levde i det tolvte århundre, skrev i sin andre preken for epifani: «Se på det evige lys som har dempet seg for ditt blikk, for at han som bor i det utilgjengelige lyset, blir tilgjengelig til og med for svake og tåkete øyne. Se lyset i en lampe av leire, se sola i en sky, se Gud i menneskeskikkelse, se herlig-hetens glans og det evige lysets klarhet i kjødets leirkar.» Lys er verdifullt fordi det hjelper oss til å innse hva det åpenbarer. Epifani retter et søkende lys fra stjernen på babyen i Betlehem og hjelper oss å innse at Jesus er Gud.

*Sr. Sheryl Frances Chen
er cisterciensernonne ved
Mariaklosteret på Tautra; hun
har bakgrunn bl.a. som
redaktør og bidragsyter til
katolske tidsskrifter.*

ST. OLAV HEFTE 11/12, 2003

«Det vi har feiret hittil,» fortsetter Guerric i sin preken, «er Kristi fødsel, men i dag feierer vi vår egen fødsel. Først feierer vi at Kristus ble født, så kristendommens fødsel. Det er tre ting som gjør oss til kristne: tro, dåp og alterets sakrament. Dagen i dag bringer oss troens begynnelse, helliggjør dåpen og gir oss et bilde av det himmelske bordets under.»

«... vi har sett hans stjerne i Østen...» (Matt 2,2).

Epifani betyr *åpenbaring*, og tradisjonelt minner kirken oss om tre begivenheter fra Jesu liv som åpenbarer hans guddommelighet: Jesu dåp, bryllupsfesten i Kana og de hellige tre kongers tilbedelse da Jesus ble født. Disse tre begivenhetene viser åpenbaringen av Jesu guddom henholdsvis for hans eget folk (jødene), for hans apostler (og gjen-

nom dem for oss) og for hedningene (alle folkeslag). Messens tekst for epifani legger vekt på sistnevnte, med fargerike bilder av kameler som ferdes i ødemarken, av de hellige tre konger knelende i ærefrykt og av glitrende gaver. Evangelisten Matteus er den eneste som nevner denne åpenbaringen for alle nasjoner, som disse vise menn representerer. (Åpenbaringsfestens tekster: Jes 60,1-6, Salme 72,1-2.7-8.10-11.12.13, Ef 3,2-3a.5-6, Matt 2,1-12)

Profeten Jesaia forutså det som skulle skje. Matteus forkynner at Jerusalems lys, som er Herrens herlighet, har kommet. Nasjonene vil komme til denne åpenbaringen av Gud. Jesaia nevner kamelkaravaner langt borte fra som frakter gull, røkelse og myrra, og konger kysser skjelvende jorden for føttene til kongenes konge. De forærer alle rikdommene sine og de fineste gavene. Salmen for denne festdagen, salme 72, handler om kongen som Gud velsigner, og om hans styre som har rettferd, visdom og fred som kjennetegn. Alle andre konger skal ære denne kongen: «Herre, alle folkeslag skal tjene deg.» Dette er en salme om Messias, som

peker mot den sanne konge som skal fødes i Betlehem.

Forfatteren av brevet til efeserne beretter også om avsløringen av Jesu guddom for de hedenske nasjonene: «Nå er denne hemmelighet ved Ånden blitt åpenbart ... at også hedningene har fått del i arven; de hører med til det samme legeme og har fått del i løftet i Kristus Jesus og i kraft av evangeliet» (Ef 3,5-6). Da Det nye testamente ble skrevet, trodde de som mottok det glade budskap at det fantes to kategorier av mennesker: jøder og hedninger. Derfor betydde denne åpenbaringen at det glade budskap om Jesus er for hele verden og hvert menneske.

Matteus forteller historien om de vise menn som ankommer Jerusalem fra øst, soloppgangens retning, derfra kommer lyset. Den hellige Peter Krysologus, biskop og kirkelærer, skrev i det femte århundre: «I dag finner de vise menn den de har fulgt mens han skinte på himmelen, skrikende i krybben. I dag ser de foran seg, svøpt i et klede, den de har ventet på lenge mens han bodde skjult blant stjernene. I dag fylles de vise menn med dyp undring over det de ser: Himmelen på jorden, jorden i himmelen, menneskelighet i Gud, Gud i menneskelighet, den som hele universet ikke kan omfatte; nå fanget i et ørlite legeme. Idet de ser, tror de uten å stille spørsmål, noe deres symbolske gaver gir vitnesbyrd om: Røkelse for Gud, gull for en konge, myrra for den som kommer til å dø...» De hellige tre konger gjenkjenner i spebarnet Jesus, den sanne konge som Salme 72 forteller om. Matteus vil gjerne vise at de profetiske ordene om at herskeren som skal våke over Israel må komme fra Betlehem i Juda, har gått i oppfyllelse.

Måtte denne festdagen unne hver og en av oss nåde til å gå inn og se mysteriet, falle på kne og tilbe, gi ære ved å åpne oss selv og ofre alt vi er.

Seks viktige verb

Matteus legger stor vekt på oppbyggingen av dette avsnittet. Han lar stjernen stanse akkurat over stedet der Jesus befinner seg. Seks viktige verb beskriver de vise menns handlinger: De *går inn* i stallen og *ser* barnet og hans mor Maria; de *faller på kne* og *tilber* ham; de *åpner* skattkistene

sine og *tilbyr* ham gaver av gull, røkelse og myrra. Hør på rekkefølgen hos Matteus av tre par verb: gå inn og se, falle på kne og tilbe, åpne og tilby.

Matteus' ordbruk minner om de ordene Johannes bruker for å beskrive oppdagelsen av Jesu oppstandelse: Peter og Johannes løper til graven; de går inn og ser – og tror. På grunn av det de har sett, den tomme graven, tror de at deres Herre har oppstått fra de døde. I Betlehem går de vise menn inn og ser barnet. På grunn av det de har sett, et nyfødt spebarn, tror de at de har funnet Gud legemliggjort. Denne trosbekjennelsen fører til det følgende verbpar: De faller på kne og tilber kongenes Konge. Når vi gjenkjenner vårt livs Herre, kanskje i et 'tomt' øyeblikk eller i en annen persons alminnelighet, blir vi rørt til å hylle ham med ærefrykt.

Til slutt leder denne ærefrykten oss til å åpne våre skattkister og tilby skattene til Herren. Hva betrakter du egentlig som dine kosteligste skatter? Kan du med åpne hender tilby Herren Jesus disse skattene og la ham gjøre hva han vil med dem? Måtte denne festdagen unne hver og en av oss nåde til å gå inn og se mysteriet, falle på kne og tilbe, gi ære ved å åpne oss selv og ofre alt vi er.

Hva kan *vi* gi?

I noen kulturer og kristne tradisjoner er tiden til å gi gaver ikke jul, men epifani. De vise menn gir gull, røkelse og myrra – rare gaver for et spebarn. Hva kunne Jesus gjøre med slike gaver? Hvor ofte har vi gitt Jesus meningsløse gaver fra vårt overfladiske liv, og lurt på om våre gaver har noen egentlig verdi?

Tradisjonelt blir de vise menns gaver tolket slik: Gull kjennetegner en konge, røkelse ærer det guddommelige nærvær, og myrra forutsier Jesu begravelse og erkjenner hans misjon som Messias. Kristi guddommelighet åpenbares i og gjennom hans menneskelighet i de tre begi-

Det er ikke bare 'det opplagt åndelige', men ofte det ubetydelige og upåaktede, som fører til det evige liv.

venhetene som epifani, som nevnt, minner oss om: dåp, bryllupet i Kana og de hellige tre konger. Åpenbaringsfesten kaller oss til å erkjenne hvem og hva vi egentlig er. Samtidig

som lyset vekker oss til opplevelsen av Jesu guddommelighet, skinner det også i oss og skjenker oss forståelsen av at enhver er kalt til å bli guddommeliggjort. Når vi gir gaver, kan vi spørre oss selv om gaven kan åpenbare den andre som han virkelig er. Hva kan vi gi, i stedet for gull, som vil bekrefte den andre som en kongelig arving? Hva kan vi gi, i stedet for røkelse, som vil hjelpe den andre til å gjenkjenne guddommeligheten han eller hun allerede er bærer av? Hva kan vi gi, i stedet for myrra, som vil fremkalle en annen persons sanne misjon i livet?

Epifani er åpenbaringen av Jesu guddommelighet og vår egen. Maria i Kana sier: «Det han sier dere, skal dere gjøre.» Hun har allerede samtykket i at Jesus blir født av hennes kropp. Vil du samtykke i at Gud får komme til uttrykk også i ditt liv? Vil vi si ja til at inkarnasjon, lidelse, død og oppstandelse får utfoldes også i vårt liv? Måtte epifanis flamme opplyse vår fatteevne og gjøre oss villige til å delta i påskens mysterium, uansett hvilken form det tar.

Vår egen reise

De vise menns reise er også et bilde på vår egen åndelige reise. T. S. Eliot minner oss, i diktet *Journey of the Magi*, om at reisen for å finne og tilbe Jesus inkluderer tretthet og kjedsommelighet. Vi må være standhaftige i det som ser ut til å være alminnelig, uklart og besværlig:

*A cold coming we had of it,
Just the worst time of the year
For a journey, and such a long journey;
The ways deep and the weather sharp,
The very dead of winter.
And the camels galled, sore-footed, refractory,
Lying down in the melting snow.*

Det er ikke bare 'det opplagt åndelige', men ofte det ubetydelige og upåaktede, som fører til det evige liv. Det er målet som er viktig, ikke vår særskilte sti. Vi trenger ikke å være konger som rir på kameler i ørkenen, for å lykkes i å finne Jesus.

Matteus sier at de hellige tre konger vendte tilbake til sitt eget land via «en annen vei» enn den de var kommet. Det betyr at vårt liv forandres etter at vi har kommet Herren i møte ved troen. Når vi gjenkjenner det guddommelige i oss selv og i hverandre, går vi forandret tilbake til hverdagslivet. Stjernens lys er veldig viktig for å veilede de vise menn. En stjerne får sin

kraft ved nukleær sammensmelting. Det betyr at to hydrogenatomer blir til et heliumatom. Denne kjernereaksjonen gir nok kjerneenergi til å la en stjerne stråle i millioner av år. Det er den uavlatelige omdannelsen av hydrogen til helium som produserer lys. Kanskje er kristne menneskers stadige små omvendelser etter hvert møte med Herren det som gjør oss til verdens lys? Det betyr at vi stadig må omvende oss og ikke ta vårt forhold til Herren for gitt.

Noen blir kyniske over all gavegivingen i vårt materialistiske samfunn. Blant alle de

stappfulle strømpene, de avrevne innpakkingspapirene og de flokete båndene, trenger vi kanskje å bli minnet om at den største gaven er barnet i krybben, at Jesus er grunnen til høytiden og feiringen. *Jesus is the reason for the season.* Den største gaven vi kan gi hverandre, er Jesus i vårt eget liv. Den største gaven vi kan motta, er å få se Jesus i et annet menneske. Og Jesus selv er den største gaven fra Faderen. Kunne vi alle – alle vi sårbeinte reisende – si med spedbarnet Jesus: «Abba, Abba – for en Gud!»

«Og de trådte inn i huset og fikk se barnet og dets mor Maria, og de falt på kne og hylde ham» (Matt 2,10-11).

vatikanet i motvind

OM TROSKONGREGASJONENS NEI TIL HOMOFILT PARTNERSKAP

«Man kan ikke anklage Vatikanet for å snu kappen etter vinden. Troskongregasjonens uttalelse av 31. juli, som forkaster registrert homoseksuelt partnerskap, kommer på en tid da de politiske vinder klart blåser i motsatt retning.» skriver dominikanerpater Axel Carlberg i en kommentar i Signum, de svenske jesuittenes magasin for «katolsk orientering om kyrka, kultur og samhälle». St. Olav har tidligere (nr. 8-9:03) bragt en sammenfatning av dokumentet.

Carlberg minner innledningsvis om at Danmark var først ute med å legalisere partnerskap mellom personer av samme kjønn, men at også tradisjonelt katolske land som Kroatia, Spania og Italia nå er kommet etter. Omtrent samtidig med offentligjørelsen av Troskongregasjonens dokument, godtok den anglikanske kirkes ledelse i USA valget av en biskop som lever i homofilt samliv. Valget er en stor belastning for det anglikanske fellesskap – ord som skisma ligger i luften – og vil også få betydning for forholdet til Den katolske kirke.

Vatikanets dokument inneholder, som teksten selv understreker, ikke noe egentlig nytt: Den minner om kirkens lære og pålegger alle katolikker, men særlig katolske politikere, å motarbeide lovverk som gir homoseksuelle rett til å inngå partnerskap. Hovedargumentet er at slike partnerskap ikke på noen måte kan sidestiltes med ekteskapet: De mangler grunnleggende «ekteskapskonstituerende» kriterier som gjensidig komplementaritet og biologisk fruktbarhet. Gjennom foreningen mellom mann og kvinne sikrer Guds skaperplan menneskeslektes videreføring; familien skal sikre barnets

beste. Homoseksuelle partnerskap er umoralske, strider mot naturens orden og truer samfunnets orden. Partnerskapslover fristiller loven fra den nødvendige koblingen med den objektive rettesnor naturen selv utgjør. At sivil rett er mer begrenset i sitt omfang enn den moralske orden i sin helhet, er, ifølge Troskongregasjonen, heller ikke noe holdbart argument, for heller ikke den sivile rett bør være i strid med naturens orden.

«Vatikanets argumentasjon bygger altså først og fremst på tanken om naturloven, et begrep som har aner tilbake til stoikerne og er blitt utviklet frem til våre dager,» fastslår Carlberg. I «katolsk tapping» brukes begrepet for å fremholde at Gud har skapt en uforanderlig moralsk orden, som mennesket, ved fornuftens hjelp, kan få kunnskap om (*lex naturalis est participatio legis aeternae in rationalis creatura*). Man utgår altså fra at menneskene, uansett livssyn eller kulturell bakgrunn, har evne til, ad fornuftens vei, å fatte hva som er rett, og hva som er galt. I motsetning til den positive rett som er nedfelt i skrevne lover, er naturloven risset inn i

menneskenes hjerter og kan ikke uten videre oversettes til tidsbundne eller kulturelt betingende kategorier. Det er samvittigheten, nærmere bestemt den uforfalskede og velinformerte samvittighet, som garanterer menneskets moralske frihet overfor påtrykk utenfra.

Men, fortsetter Carlberg, ser man på den politiske utviklingen de siste år og reaksjonene på Troskongregasjonens uttalelse, «kan man ikke gå ut fra at folk generelt, i det minste ikke i Vesten og i særdeleshet ikke i Sverige, forstår hvorfor homofile partnerskap bør forbys.» Mange ser snarere positivt på legalisering av slike forbindelser, fordi det oppmuntrer til trofasthet og gjensidig ansvar mellom partene, samt beskytter deres sivile rettigheter på viktige områder som eiendomsretten, familie- og arveretten. Dessuten ser man ikke slike forbindelser som noen trussel mot heteroseksuelle par.

Historien viser, hevder man, at det alltid har vært en konstant minoritet av befolkningen som har vært homoseksuell. Vatikanets argument at disse menneskene skulle utgjøre en trussel for ektefolk, er det ikke belegg for. Videre setter man spørsmålsteget ved den naturrettslige argumentasjonen mot homoseksuelle relasjoner. Resonnementet er at dersom naturen skal være norm i moralspørsmål, bør homofile relasjoner rimeligvis anses som like moralske som heteroseksuelle, siden visse menneskers *naturlige* eller 'skapelsesgitte legning' nettopp innebærer tiltrekning til mennesker av samme kjønn.

«Tanken om naturloven går altså ut fra at det finnes en slags klangbunn hos menneskene der moralske påstander klinger sant eller falsk,» skriver Carlberg. «Om et slikt gehør for å opprettholde et forbud ikke lenger finnes, må saken motiveres med fakta og resonnement. Det er med argumenter, historiens fasitt og fakta at moralutsagn prøves og med tiden aksepteres som falske eller sanne. På den måten klarer naturlovens innhold etterhvert.»

Troskongregasjonens dokument om homoseksuelle partnerskap bruker utelukkende naturloven som «bevis» for sin stillingtagen: Påstander og standpunkter underbygges ikke med utførlige resonnementer eller relevante empiriske undersøkelser. Man regner ganske enkelt med at folk vil erkjenne sannheten i kirkenes stillingtagen. «Men det synes ikke lenger å være tilfelle, i det minste ikke hos en stor del av den europeiske befolkning,» skriver Carlberg.

Dokumentets språkbruk inviterer ikke til diskusjon og dialog: «Man synes å være mer opptatt av å oppfordre til lydighet i egne rekker enn av å overbevise usikre eller søkende mennesker på en rolig og følsom måte,» skriver Carlberg. Som mener formuleringer som at den homoseksuelle legning er «objektivt uordnet» (objectively disordered) og kan føre til «alvorlig demoralisering» (*serious depravation*), neppe er konstruktive i dagens situasjon. «Slikt skjærende språk forekommer ikke lenger i offisielle dokumenter i dialogen med andre kirker eller religioner. Hvorfor skulle det da være nødvendig i samtalen om ulike syn i seksuelle spørsmål? Klartekst behøver ikke være sårende, og dialog krever respekt.»

Innvendingene til tross: «Det fins gode grunner for den katolske kirke til å forholde seg avventende til homobevegelsen og dens nåværende politiske aksjoner,» mener Carlberg. «Seksualitet er et følsomt emne som må behandles i et helhetsperspektiv, som også gir plass for menneskets lengsel etter hellighet, inklusive kyskhed. Den hedonisme som ofte kommer til uttrykk i den pågående debatt om emnet, rimer dårlig med evangeliets budskap. Dertil bør sosiale eksperimenter ikke sette velferden til samfunnets svakeste, særlig barna, på spill.» Det trengs «et gedigent teologisk arbeide» for å finne ut om homoseksuelt partnerskap kan anses som forenlig med Skriften og tradisjonens vitnesbyrd. «I ærlighetens navn er det mye som taler mot at den katolske kirke noensinne vil akseptere homoseksuelt samliv, men spørsmålet kommer neppe til å forsvinne,» skriver Carlberg avslutningsvis. «I mellomtiden får man håpe at den fortsatte diskusjonen om dette for mange så viktige emnet, vil være preget av gjensidig respekt og lydhørhet samt lidenskap for å fremme alles beste.»

Klartekst behøver ikke være sårende, og dialog krever respekt.

Det trengs «et gedigent teologisk arbeide» for å finne ut om homoseksuelt partnerskap kan anses som forenlig med Skriften og tradisjonens vitnesbyrd.

stamceller og forskningsetikk

HOLDER DET GAMLE MORALSKES KOMPASS I NYTT TERRENG?

«Stamcelleforskningen reiser etiske spørsmål om det menneskelige embryos status. Kan vårt tradisjonelle moralske kompass takle disse nye utfordringene?» spurte nylig John Cornwell, leder for «Science and Human Dimension Project» ved Jesus College, Cambridge, i tidsskriftet The Tablet. Cornwell skisserer dagens forskningsstatus og de grunnleggende etiske skillelinjer og oppfordrer til «global debatt». En debatt hvor «den katolske stemme» trengs som motvekt mot «høyroret vitenskapelig pragmatisme, kommersielle hensyn og bred offentlig likegyldighet», skriver Cornwell.

Vi har redigert Cornwells artikkel noe, samt føyet til ytterligere relevant stoff.

Cornwell tar utgangspunkt i noe Will Hutton, forfatter og samfunnskommentator, skrev i engelske *Observer* nylig. «Det går knapt en uke uten at nye vitenskapelige fremskritt stiller oss overfor akutte moralske dilemmaer, som viser at vårt aldrende moralske kompass ikke lenger duger som veiviser for våre avgjørelser.» Det Hutton har i tankene, skriver Cornwell, er stormskrittene innen forskningen på stamceller fra menneskefostre, men «har disse fremskrittene virkelig gjort vårt 'moralske kompass' avlegs?»

Om stamceller og kloning

Stamceller, for å ta det først, er en slags morceller som, teoretisk sett, ved dyrkning i laboratorier kan omdannes til spesialiserte kroppsceller. For ca. fem år siden kom de første signaler fra

forskerhold om at stamceller lot til å ha et svært lovende potensiale når det gjaldt behandling av alvorlige sykdommer som sukkersyke, Parkinsons sykdom, hjertesvikt og blodkreft og i forbindelse med organtransplantasjon og kloning. Ikke minst kloning! Og kloning, for å minne om det, innebærer å lage nytt liv ved hjelp av kopiert arvestoff: Kjernen fra en celle fra det individet som skal klones, settes inn i en tom eggcelle, som så får utvikle seg som et befruktet egg. Vi skiller mellom to former for kloning: Ved 'reproduktiv kloning' settes det ufødte livet inn i en livmor for å utvikles videre som et 'naturlig' svangerskap (som ved sauen Dolly); ved såkalt 'terapeutisk kloning' lar man det klonede livet utvikle seg noen dager før stamcellene blir tatt ut og livet ødelagt.

Tilbake til stamcellene: De finnes i befruktede egg, i vevet til aborterte fostre, i morkaken og i navlesnoeren til nyfødte, men de finnes også 'gjemt' i kroppen til voksne individer ('adulte' stamceller), nærmere bestemt i deler av maven, blodet, hjernen og musklene. Men: Bare cellene i et befruktet egg er 'totipotente', d.v.s. kan utvikles til alle de forskjellige celleformer i menneskekroppen. Adulte stamceller har ikke samme potensiale, men forskerne trodde lenge at de var 'pluripotente' nok for bred forskningsbruk, slik at man kunne slippe å bruke celler fra embryoer og fostre.

Så vel er det imidlertid ikke, skal man tro sentralt plasserte forskere: Nylig ga både engelske forskere og forskere ved USAs *National Institute of Health* (NIH), en «mektig institusjon», finansiert av offentlige midler, uttrykk for at celler fra embryoer er klart å foretrekke. Og i våres forkynte forskere ved *Salk Institute* i Florida at adulte stamceller slett ikke produserer nytt, erstattende vev, men kun smelter sammen med eksisterende celler. Nye celler dannet ved slik sammensmelting kan inneholde dobbelt antall kromosomer og derved være genetisk anormale.

Økt press på – og fra – forskere

Summa summarum: Økende press på forskerne – men også fra forskerne selv – for å få bruke menneskelige embryoer i stamcelleforskningen. «Samtidig,» påpeker Cornwell, «blir det stadig klarere at det trengs en global debatt om de etiske problemer denne forskningen reiser.» At man i tillegg til de medisinske vinninger også forventer store økonomiske gevinster fra denne forskningen, gjør en slik dialog enda mer påkrevet. Den sprikende praksis rundt om i de enkelte land, like så. I England tillater lovverket forskning på overtallige embryoer fra prøverørsterapi, og *King's College*, London, er i godt i gang med å etablere slik forskning. I de fleste andre europeiske land er den etiske opinion langt mer splittet. Hvor splittet europeisk opinion er, viser dagens «noe bisarre situasjon innen EU når det gjelder lovgivning og finansiering av stamcelleforskning,» skriver Cornwell. EUs ministerråd stemte i juni i år for slik forskning, på visse betingelser, en avgjørelse på tvers av en majoritetsavgjørelse i Europa-parlamentet om å forby forskning på menneskelige embryoer. Det er interessant å merke seg at ikke bare England, men også Spania, gikk mot flertallet; Frankrike,

Tyskland og Italia derimot er imot forskning på stamceller fra menneskelige embryoer. EU-parlamentet har imidlertid rett til å nedlegge veto mot forslag fra ministerrådet, og hele saken blir tatt opp igjen nå i høst. Samtidig er det uklart, påpeker Cornwell, om EU-stater som ikke er enige i et flertallsvedtak, kan gå sine egne veier. En ganske uoversiktlig situasjon altså. (Her hjemme skal revidert forslag til Bioteknologiloven opp til behandling i høst [Ot.prep. nr. 64 2002-2003], og takket være støtte fra SV, ligger det an til flertall for regjeringens forslag om å opprettholde forbudet mot forskning på stamceller fra menneskelige embryoer).

Bildet blir ikke mindre komplisert om man retter blikket mot andre deler av verden. Brasil og Sør-Afrika følger i Englands fotspor, og Singapore og China kjører i vei med forskning på menneskelige stamceller, «tydeligvis uten etiske retningslinjer», skriver Cornwell. Biologer ved *Second Medical School* i Shanghai sier de har programmert menneskelige celler ved hjelp av eggceller fra kaniner: Forkerne fjernet kjernen, som inneholder DNA-materialet, fra kaninens eggceller og erstattet det med DNA-materiale fra menneskelige hudceller. Resultatet ble kloninger av de menneskelige DNA-donorer, kloninger som kun skulle leve til man hadde høstet stamceller fra dem; det skjedde etter en uke. Denne fremgangsmåten opprører forskere som tar avstand fra slike hybride «cross-species»-eksperimenter, men forskningsresultatet foreligger altså: En stamcellelinje som, i teorien, kan brukes til å danne et stort spekter av «menneskelige» celletyper. (Vatikanets nyhetsbyrå *Zenith* kaller Kinas satsing på stamcelleforskning «aggressiv»: I fjor brukte landet hele 272.4 millioner dollar på slik forskning.)

Etter adskillig etisk hodepine – og besøk hos pave Johannes Paul II i 2001 for å diskutere saken – erklærte USAs president George W. Bush, mot pavens råd, at offentlige midler kan bevilges til stamcelleforskning, men bare på følgende betingelser: Cellene måtte være fjernet fra embryoet før 2. august 2001 (dagen for presi-

*Summa summarum:
Økende press...for å
få bruke menneske-
lige embryoer i
stamcelle-
forskningen.*

dentens avgjørelse); embryoet som stamcellelinjen var utviklet fra, måtte ikke lenger ha mulighet til å utvikles videre som menneskelig vesen, og embryoet måtte opprinnelig være frembragt med henblikk på reproduktiv bruk, men ikke lenger trenges til slik bruk. Det har imidlertid vist seg at de aller fleste av de 64 stamcellelinjene den nye loven friga til forskningsbruk, er ubrukelige av ulike grunner. Amerikanske forskere presser derfor på for å få tilgang til nytt forskningsmateriale.

«Individ» eller cellekdump?

Og igjen rettes fokus mot embryoets status. Er det menneskelig embryo, slik *Det pavelige akademi til vern av livet* hevder i dokumentet *Biomedisinsk etikk – en kristen visjon*, som ble fremlagt tidligere i år, «et menneskelige individ» som krever «den fulle respekt som tilkommer enhver menneskelige person». Eller dreier det seg snarere om «en unik genetisk enhet», som en av talsmennene for forskning på menneskelige embryoer, professor *Roger Pedersen* i Cambridge, hevder?

En annen forsker, *Irving Weissman*, direktør ved Stanfords nye *Institute for Cancer/Stem Cell Biology and Medicine* og, ifølge Cornwell, «en av de mest velformulerte talsmenn for forskning på menneskelige embryoer», bruker Hippokrates' legeed som utgangspunkt for sitt syn.

Han tolker eden derhen at den ikke gir rom for at en lege lar personlige etiske, religiøse eller moralske hensyn komme mellom ham/henne selv og omsorgen for pasienten. «Slik jeg forstår det,» fremholder Weissman i augustnummeret av *Scientific American*, «gjelder dette ikke bare den pasienten du måtte behandle i øyeblikket, men også fremtidige

Er embryoet «et menneskelige individ» som krever «den fulle respekt som tilkommer enhver menneskelige person», eller bare «en unik genetisk enhet»?

pasienter som kanskje vil kunne bli hjulpet gjennom din forskning.» Et slikt synspunkt har, skriver Cornwell, «den noe smalsporete pragmatisme til tross, sterk appell til pasienter og pårørende, som setter sitt håp om helbredelse fra alvorlige lidelser nettopp til stamcelleforskningen. Men det går klart mot det velkjente

moralske kompass som advarer mot å la den gode hensikt rettferdiggjøre ethvert middel».

I tillegg til å ta Hippokrates til inntekt for sine synspunkter, anklager Weissman, i nevnte nummer av *Scientific American*, sine meningsmotstandere for «sloppy thinking and language», slurvete resonnement og språkbruk. Hans enkle lille «eksperiment» avslører det: «Når jeg ber folk, også forskere, om å tegne et embryo, tegner de vanligvis et foster med armer og hode og slikt.» Sannheten er imidlertid at det dreier seg om «en klump med 150 celler», på størrelse med et punktum. Også den ovenfor nevnte forsker, Roger Pedersen, mener det er viktig å fokusere på terminologien. Pedersen, som flyttet fra USA til England for å slippe fra de restriktive forskermuligheter president Bush har lagt opp til, oppfordrer til et internasjonalt krafttak innen embryo-stamcelleforskning, nettopp fordi han mener slik forskning vil kunne gi grunnleggende innsikt i menneskets utvikling, noe som igjen vil gi grunnlag for mer tilfredsstillende svar på spørsmålet om embryoets status. Allerede nå oppfordrer han til å slutte å kalle embryoer «menneskelige vesener» eller «menneskelige personer». Ifølge Pedersen er det «en enorm forskjell mellom et embryo og en nyfødt. En baby har evne til kommunikasjon, interaksjon og, i en viss grad, gjensidighet.» Men, påpeker Cornwell, «med en slik definisjon synes det som om Pedersen ikke ville ha problemer med også å bruke fostre til forskningsformål, og det helt opp mot fødselsterminen».

Terminologien er viktig i debatten mellom biologer og etikere, og to sentrale termer i den forbindelse er «levedyktighet» (viability) og «menneskelig vesen». Siden naturen selv sørger for at ca. 50% av alle menneskelige embryoer ikke implanteres i livmoren, mener mange forskere det er uriktig å snakke om at et embryo er «levedyktig», når naturen selv kvitter seg med dem. Cornwell minner om at også katolske teologer har vært inne på slike tankebaner og siterer jesuitten og teologen Karl Rahners ord om denne naturens ødsling: «Vil teologene komme til å akseptere at 50% av alle 'menneskelige vesener' – faktiske menneskelige vesener med 'udødelige' sjeler og en evig skjebne – aldri vil komme ut over dette aller første stadium av den menneskelige eksistens?» Et viktig spørsmål, men, kommenterer Cornwell, «å formulere spørsmålet, er imidlertid ikke det samme som å besvare det».

Teknisk mulig – moralsk utillatelig

Mot pragmatikere og nyttetenkere av Weissmans og Pedersens skole advarer *Det pavelige akademi for livet*, i den nevnte uttalelse, om at «det teknisk mulige ikke automatisk er moralsk tillatelig». Akademiet, som består av forskere og etiske eksperter med bakgrunn i moralfilosofi og teologi, insisterer på at menneskelige embryoer er «menneskelige individer» med rett til den fulle respekt som tilkommer enhver menneskelig person. «Menneskelige embryoer er visselig ikke subjekter som kan gi sin personlige tilslutning til eksperimentering som utsetter dem for alvorlige risikoer uten noen direkte terapeutisk betydning for dem selv.»

Akademiet sier selvsagt ikke nei til forskning generelt. Tvert imot: «Betydningen av forskning understrekes med begeistring», skriver Cornwell: Man er, sier akademiet, særdeles klar over «den voldsomme strøm» av nye behandlingsformer forskningen har frembragt. Men det understrekes at de eksperimentelle vitenskaper er «instrumenter i menneskets hender, instrumenter som må rettes mot definerte mål og settes i dialog med verdienes verden». Dokumentet hevder, i tråd med filosofen Kant, at mennesker aldri må reduseres til midler, og det oppfordrer til en ontologisk forståelse av det menneskelige embryos status som menneskelig individ. Legeme og sjel er en udelelig enhet, og akademiet anbefaler at man ser «et større åndelig gode» i «individets legemlige dimensjon». Et syn i klar motsetning til Weissman, som, skriver Cornwell, insisterer på at «vi trenger et slags 'prøvetrykk' av en menneskelig sjel» for å kunne avgjøre om livet begynner ved befruktningen. Et noe kortpustet resonnement som kun gir rom for de fysiske sider ved menneskenaturen og ser bort fra det åndelige og metafysiske. (Her skal bare nevnes at også i de tilløp til debatt som har vært her hjemme, er Kants etikk blitt trukket inn. To eksempler: Lars Johan Materstvedt, førsteamanuensis i etikk ved *Filosofisk Institutt*, NTNU, har på kronikkplass i *Aftenposten* argumentert for at et befruktet egg er å betrakte som «person» i Kants forstand, noe bl.a. filosofiprofessor Øyvind Baune har erklært seg uenig i.)

«Men,» understreker Cornwell avslutningsvis, «også det katolske syn på embryoets status, trenger stadig lutring og supplering.» Og, like viktig, den katolske stemme trengs i debatten

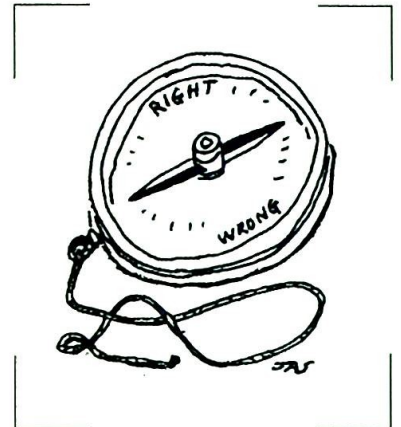
om stamcelleforskningen, som en viktig motstemme i en debatt der «høyrøstet lokal vitenskapelig pragmatisme, kommersielle hensyn og bred offentlig likegyldighet» ikke må få råde grunnen alene.

En tilføyelse

Siden Cornwell skrev sin artikkel, har et FN-initiativ med sikte på internasjonalt forbud mot kloning av mennesker, ikke nådd frem: Det blir fortsatt opp til de enkelte land å lovregulere disse forskningsområdene. Under FN's generalforsamling i New York rundt midten av oktober ble det ingen enighet verken om forbud mot reproduktiv kloning eller terapeutisk kloning; man er altså kommet like kort som etter FN-møtet i november 2002 om saken. Norge er blant ca. 40 land, med USA i spissen, som vil forby all kloning. Storbritannia, Brasil, Kina, Sør-Afrika, Singapore vil gå langt i å tillate slik forskning og har lenge forsvart det enkelte lands selvbestemmelse på dette området; Tyskland og Frankrike, som tidligere har støttet tanken om internasjonalt lovverk, gikk under oktobermøtet inn for å overlate spørsmålet om stamcellejakt på klonet liv til de respektive landenes nasjonale lovgivning.

Vår hjemlige helseminister, Dagfinn Høybråten, som hadde håpet på et internasjonalt lovverk i tråd med det norske forbudet mot både reproduktiv og terapeutisk kloning, er skuffet, ifølge Vårt Land.

Det tør også erkebiskop Celestino Migliore, Den Hellige Stols faste FN-observatør, være: I sin tale til generalforsamlingen oppfordret han til absolutt forbud mot all kloning av menneskelig vev, uten å skille mellom reproduktiv og terapeutisk kloning. «Hvis FN bestemmer å forby reproduktiv kloning uten samtidig å forby terapeutisk kloning, vil resulta-

...mennesker må
aldri reduseres til
midler...

tet være at man legitimerer noe helt ekstraordinært: Å skape menneskelig liv i den hensikt å ødelegge det!», sa Migliore. I etisk perspektiv er spørsmålet om kloning «enkelt og rett frem», sa Migliore. Kloning involverer «spirende menneskeliv, og er således ikke kun et lokalt, nasjonalt eller regionalt spørsmål. Det er fremfor alt et universelt spørsmål, fordi et embryo er et menneskelig vesen, uten hensyn til geografi. Hvis reproduktiv kloning er i strid med naturloven – et prinsipp alle delegasjonene synes å være enige i – strider også kloning av det samme embryoet i forskningsøyemed mot naturlovven. Et klonet embryo som ikke skapes for å implanteres i en

livmor, men kun for at man skal kunne utvinne stamceller, er pre-programmert for ødeleggelse.»

Maglione minnet forsamlingen om at ett av FNs grunnleggende oppdrag er vern om menneskerettighetene. Retten til liv er et grunnleggende i Menneskerettighetserklæringen, som igjen er «selve grunnlaget» for FNs arbeid. «Menneskerettighetene har sitt opphav i erkjennelsen av at menneskelige vesener har en iboende verdighet, som bunner nettopp i det faktum at de er menneskelige. Menneskelige embryoer er menneskelige, selv om de er klonet,» sa erkebiskop Maglione.

ET KNIPPE KATOLSKE STEMMER

De europeiske bispekonferansers EU-kommisjon (COMECE) kom i juli i år med klar fordømmelse av forslaget om EU-bevilgninger til forskning på embryonale stamceller: «Slik forskning reiser grunnleggende etiske spørsmål fordi den innebærer ødeleggelse av menneskelige embryoer.» EU bør avstå fra å bevilge midler sentralt; det bør være opp til det enkelte medlemsland selv å bestemme om det skal satses på slik forskning, mener kommisjonen.

Klare advarsler nylig også fra formannen i Den tyske bispekonferanse, kardinal Karl Lehmann, mot det han kaller «forbrukende» forskning på menneskelige embryoer. Forskning som gjør menneskelige embryoer til «råstoff», og som misakter den rett til liv som tilkommer embryoet fra unngangelsen av, er etisk uforvarselig. Stamcelleforskningen bør i stedet konsentrere seg om potensialet i adulte stamceller, et potensiale hvis økende

muligheter man langsomt begynner å bli klar over, påpekte Lehmann i forbindelse med Den tyske bispekonferanses møte i høst.

Dr. Helen Watts ved det engelske Linacre Center, som bl.a. fungerer som rådgiver for Den engelske bispekonferanse, sier forskning på embryonale stamceller krenker embryoets menneskerettigheter og interesser. «Slik forskning øker ytterligere den urett vi begår mot disse embryoene ved at vi søker å gjøre dem til farmasøytiske produkter.»

En amerikansk stemme: Richard Dörflinger, viseformann i Den amerikanske bispekonferanses «Secretariat for Pro-Life Activities», fordømte i sommer bioteknologisk forskning som skjeler til nyttehensyn: «Hensikten helliger ikke middelet». Etisk ansvarlig forskning innebærer at man unngår å utsette menneskelige «subjekter» for unødig risiko; «subjektet» for forskningene må ha gitt frivillig og informert tillatelse til eksperimentet; man må unngå alvorlig

skade eller død i den medisinske vitenskaps navn. Argumentet om at forskningsresultatene kan komme lidende pasienter til hjelp, holder ikke: Også andre etiske hensyn enn medisinsk vinning, kommer inn i bildet. «Det er etisk uakseptabelt å drepe et uskyldig menneskelig vesen med den begrunnelse at det kan gi resultater som igjen kan berge livet til mange andre mennesker.»

I en artikkel i L'Osservatore Romano i august i år tok kardinal Alfonso López Trujillo, president for Det pavelige råd for familien, til motmæle mot dem som mener et embryo kun er en celleklump. Embryoets utvikling er et koordinert sekvens som 'ledes' av det nye genomet, og det dreier seg derfor om en sammenhengende, følgeriktig enhet, og ikke kun en ansamling celler, påpekte Trujillo. Som siterte Ian Wilmut, forskeren bak Dolly, verdens første klonede sau, til støtte for sitt argument: «Når et embryo er skapt, tar en automatisk autopilot over den innledende utviklingen.»

bok- omtale

Kretsen rundt den hellige Birgitta

Helge Nordahl:
Syv birgittinere
Emilia Forlag 2003

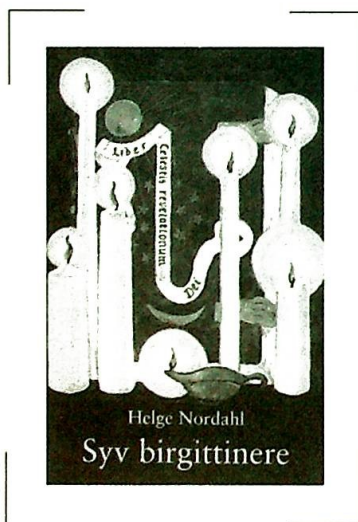
For noen år siden erklærte pave Johannes Paul II tre kvinner til Europas vernehelgener: Birgitta av Sverige (d. 1373), Katarina av Siena (d. 1380), og Edith Stein (d. 1942).

I norsk sammenheng kan man vel regne med at Katarina (ikke minst takket være Katarinahjemmet i Oslo) og Edith (ikke minst takket karmelittnonnene i Tromsø) er kjente skikkelser. Birgitta derimot er mer ukjent, selv om hennes døtre nylig grunnla et kloster i Trondheim. Helge Nordahl, professor emeritus i romansk filologi, har skrevet en utmerket biografi, *Den hellige Birgitta* (Aschehoug 1997) og *Budskap til Birgitta* (Solum 2001). Nå utfyller han bildet ved et portrettgalleri av syv personer som ledsaget Birgitta i Sverige og i Roma.

Middelalderske helgener som Katarina av Siena og Birgitta bidrog nemlig ikke i 'splendid isolation' til oppbyggelsen av Kristi rike her på jorden. De var legkvinner og dermed ikke i stand til å skrive på latin. De måtte derfor ledsages av kyndige personer, prester og legfolk, men også av kirkepolitikere som forstod hvordan man kunne få paven til å akseptere deres visjoner. Noen av ledsagerne var skolerte teologer,

som visste å tolke det mystiske i akseptable teologiske kategorier. Andre derimot var ukritiske 'groupies'.

Helge Nordahl tegner portretter av Birgittas to sekretærer (som begge het Petrus Olavi), av den spanske biskop Alfons, som redigerte tekstene hennes med hen-

blick på helgenkårsprosessen, av to salige biskoper – Hemming av Åbo og Nikolaus av Linkøping – som bistod Birgitta med råd, av den lærde magister Matthias av Linkøping, og av Birgittas datter, den hellige Karin (Katarina av Sverige).

Takket være de mange anekdoter Nordahl forteller om disse personer, får leseren et høyst levende inntrykk av Birgitta og hennes disipler. Hun var faktisk en usedvanlig kvinne, mor til åtte barn og en viktig person ved det svenske hoff. Senere ble hun i til-

legg mor til en klosterfamilie som nå har eksistert i over 600 år.

Det er unektelig at kretsen om Birgitta var en merkelig blanding av den mest nøyaktige vitenskap og den groveste overtro. Og det er nettopp denne blanding som vanskeliggjør vår adgang til det hun dikterte. Spørsmålene melder seg: Hva var det Birgitta egentlig sa? Og hvorvidt fikk hun virkelig meddelelser fra himmelen?

Vi får dessverre aldri lese det Birgitta selv sa. Vi får kun en teologisk renvasket oversettelse. Og da er det mer enn nærliggende å tro – i hvert fall for den forutinntatte leser – at det 'mystiske' bare var en litterær sjanger som tillot helgenen å påstå at hennes innskytelser hadde guddommelig autoritet. Hvordan skulle ellers en legkvinne i middelalderen skaffe seg gehør? I Birgittas voluminøse skrifter er det egentlig bare hennes stemme vi hører. Gud nevnes riktignok hele tiden, og mange mange ord legges ham (eller Maria) i munnen, men i virkeligheten glimrer det guddommelige med sitt fravær.

Problemet gjelder imidlertid ikke bare middelalderen. Dagens kirke oversvømmes jo av det vi kaller «privatåpenbaringer». Disse påstår å ha fått oppdraget om å utfylle den offentlige åpenbaring, altså det kirken offisielt bekjenner. Selv om paven prøver (ikke minst ved å helgenkåre søster Faustina og pater Pio) å integrere privatåpenbaringene i den store katolske tradisjon, forblir det alltid en viss spenning mellom kir-

kens offisielle læreembede og personer som påstår at de har en mer 'direkte' adgang til Gud. Selv om kirkens talsmenn ikke på noen måte godtar Medjugorje, tiltrekker pilegrimsstedet i Bosnia hundretusener av katolikker hvert år. Og hvis man da måtte velge – hvem burde man heller tro, kardinal Ratzinger eller en stigmatisert nonne?

Saken er komplisert. Nord-europeiske katolikker vil kanskje tendere mot å velge den teologiske rasjonalitet fremfor mystikerens 'svermeri'. Men her kan det være på sin plass å minne om at Hans Urs von Balthasar (d. 1988), det 20. århundres viktigste katolske teolog og en uhyre lærd mann, forsøkte i alt han skrev å begrunne ektheten i de mystiske opplevelser til sin konvertitt, legen Adrienne von Speyr (d. 1967).

Helge Nordahls nye bok minner oss om et problem som fremdeles er aktuelt. Det har alltid vært kristne som påstod at Gud talte direkte til dem. I hvilken grad disse 'åpenbaringene' har bidratt til ekte fordypelse av kirkens forståelse av Jesus Kristus, er en annen sak.

Denne nye bok burde ikke bare leses av dem som interesserer seg for middelalderkirken, men også av alle som elsker kirken i dag. Helge Nordahl og forlaget bør gratuleres ved utgivelsen av en slik bok!

Brian McNeil

Mørkret bortanfor ljuset – ny antologi av austkyrkjelege tekstar

Østkirken.

Skrifter fra bysantinsk og ortodoks kristendom

Utvalg og innledende essay ved Christine Amadou.

De norske Bokklubbene 2002

I serien *Verdens hellige skrifter* (De norske Bokklubbene) har vi

nokså nyleg fått lagt på bordet ein antologi med tekstar frå austkyrkja, eller Den ortodokse kyrkja. Det gjev for det fyrste endå ein god grunn til å gle seg over det kulturtiltaket som denne bokserien er! Det må seiast å vere eit teikn i tida at seriøse litteraturfolk som Tor Aage Bringsverd, Jens Braarvig og Alf van der Hagen (red.) er så pretensiose på dei historiske religionane sine vegner at dei utgjev det vi nærast må kalle eit lite praktverk med sentrale tekstar frå desse tradisjonane. Kanskje har andre bokmeldarar alt lovprist dette; i så fall blandar eg meg gjerne i koret. Også som bokkunst er denne serien svært vakkert tilrettelagt.

Det aktuelle bindet, *Østkirken*, opnar med eit instruktiv og lett-tilgjengeleg innleiingsessay av Christine Amadou, som og står for utvalet av tekstane. Essayet gjev oss ein lykel til ortodoks teologi og spiritualitet generelt, samstundes som det presenterer i raske riss dei forfattarane og tekstane vi seinare møter i antologien. Så fylgjer hovudboken i boka; elleve kapittel med tekstutdrag frå viktige, austkyrkjelege forfattarar. Disposisjonen er fyrst og fremst kronologisk og spenner over eit tidsrom frå om lag 300-talet til midten av 1800-talet; frå den greske kyrkjefaderen Gregor av Nyzza til den russiske diktaren Aleksej Tolstoj. Spekteret av tekst-typar er også vidt; helgenbiografi, preiker, læreskrifter, apologetiske skrifter, poesi og liturgi.

Den austkyrkjelege teologien er ikkje skolastisk-akademisk som den vestlege og difor meir prega av einskap, mindre oppstykkja og inndelt. Likevel kan vi gå inn i stoffet frå ulike sider og finne ulike dimensjonar. Eg vil nemne tre: det asketiske, det mystiske, det dogmatiske.

Det asketiske

Trua sitt liv er ei øving; ein askese. Vi må ikkje forbinde det med

våre vanlege fordomar om kroppsforakt og formålslaus sjølvplaging. Askesen handlar om å la kropp og sjel, alle våre fysiske og psykiske krefter og drifter, bli styrte, ikkje undertrykte. Og dei må styrast slik at heile mennesket blir retta inn mot målet for mennesket: Bøna, tilbedinga, einskapen med Gud. Det er i dette perspektivet vi forstår austkyrkja si vekt på klosterlivet slik det utvikla seg frå ørkenfedrene av, både med einebuarar og felles-kloster. Det er denne asketiske visdomen som møter oss i tekstane om den hl Symeon med si ekstreme forenkling av livet der han har slått seg ned på si søyle, på eit avgrensa, fast punkt. Derifrå når han, så å seie, ut til heile røyndomen; til Gud i bøna, til menneska i kjærleiken og sine vise råd. I dette ljuset kan vi også lese tekstane frå *Filokalia*, (*Kjærleiken til det gode/vakre*), i seg sjølv ei tekstsamling frå 1400-talet, der den karakteristiske, austkyrkjelege bønetradisjonen vert samla opp og vidaregjeven. Dermed er vi over i den andre dimensjonen:

Det mystiske

Igjen må vi hekte av feilaktige assosiasjonar. Mystikk er einskap og fellesskap som går utover det reint rasjonelle. Framfor alt handlar det om den løyndomsfulle einskapen med Gud. I denne tradisjonen er ein overtydd om at mennesket kan bli eitt med Gud, og at denne einskapen kan røyntast og opplevast i den stadige bøna, gjerne knytt til det som er kjent som «Jesus-bøna» («Herre Jesus Kristus, Guds Son, miskunn deg over meg, syndaren!»).

Her møter vi den s. k. hesykaskmen (det *stille* truslivet), som igjen er arven frå ørkenfedrene, vidareført i klosterlivet både i det greske området (som t. d. på Athos) og i Russland. Askesen, sjølvkontrollen, er eit middel som skal tene bøna fordi det tener den indre merksemnda og vender hjartet mot Gud. Den austkyrkje-

lege tradisjonen gjer det heilt klårt at mystikken og den indre bønna ikkje er noko som er reservert for nokre få. Bønna sin veg er open for alle søkjande og truande. I tekstutvalet kjem denne sida særleg fram gjennom utdraget frå forteljinga om den enkle, russiske vandringsmannen: *En russisk pilegrims vei*.

Det asketiske og mystiske livet er ikkje eit spørsmål om svevande kjensler og ytre moral. Det kviler på eit solid, teologisk fundament. Det er den dimensjonen i tekstane vi kan kalle:

Det dogmatiske

Det praktiske og levande truslivet er i austkyrkja sterkt knytt til trua på Inkarnasjonen og på Gud som Treeinig. Gud er både uendeleg opphøgd og ufatteleg – og ein Gud som openberr seg, som skaper og handlar, som så å seie let seg fatte. Den apofatiske teologien (den *avkrefstende*, negative teologien) fastheld at Gud ikkje berre er Den første og Den største, men Den som er heilt annleis. Og likevel: Han openberr seg – i handlingar, i ord, i menneske og framfor alt i Gud-mennesket Kristus Jesus. Openberringa sine ord og forteljingar og refleksjonen over dette, den katafatiske teologien (den *stadfestande*, positive teologien), let oss møte Gud, men fører oss alltid mot grensa av det vi ikkje kan forstå eller møte fullt ut. Heile denne måten å tilrettelegge teologien på er i tekstutvalet særleg representert ved teologar som Dionysios Areopagiten og Maximos Confessor. Når vi les tekstane, ser vi at insisteringa på Guds ufattbare vesen, ikkje inneber at Gud eigentleg ikkje «finst», ein slags Gud er død-teologi i oldkyrkjeleg tapning; ei heller at alt er tomt, meningslaust, som i visse former for både sekulær og religiøs skeptisisme. Når desse kyrkjefedrene brukar «negative» omgrep som Mørkre, Tomleik o.s.v. er det ikkje fordi Gud skulle vere eit vakuum, men tvertom fordi han er ein så overvel-

dande *fylde* at han sprengjer alle kategoriar og sansar. Liksom sola blendar auga. Det dreiar seg om «de løsgjorte og uforanderlige teologiens mysterier gjemt i mørket bortenfor lyset» (Dionysios Aeropag., antologien s. 105).

Men nettopp fordi Den usynlege også har late seg sjå og kjenne, er det muleg for mennesket å få del i Gud, utan å fornekte det menneskelege, jamvel det fysiske og kroppslege. Tvertom, det men-

neskelege skal bli guddomleggjort.

Kampen for å fasthalde både skilnaden og einskapen mellom Gud og det skapte, utspelar seg sjølvstilt i dei kristologiske debattane i oldkyrkja, men også i forståinga av bønna og tilbedinga. Simeon «den nye teologen» var ein viktig fornyar av den hesykastiske spiritualiteten og tradisjonelt klosterliv i ei tid då dette var i ferd med å forfalle og gå i gløymeboka. Hesykasmen, med si vekt på den kroppslege sida av bønna og av bønrelivet som ei personleg erfaring av Gud, blei sett på som gamaldags og primitiv. Også Gregor Palamas sine tekstar syner oss ein forsvarar av hesykasmen i kamp mot pågåande, vestleg påverka skolastikk. Hesykastane – både dei som grunnla tradisjonen og dei som førte han vidare i ulike etappar – fokuserte på den *Inkarnerte* Gud, og der-

med på eit *verkeleg* samfunn mellom Gud og menneske, slik dei opplevde det i bønna. Sjølv om Guds inste vesen alltid forblir lukka for oss, får vi likevel del i Guds natur gjennom det ein i austkyrkjeleg terminologi kallar Guds «energiar», som er Gud nærverande i sine handlingar.

I nært samband med dette må vi også forstå forsvaret for dei kyrkjelege bileta, *ikonane*. Ikkje utan grunn blir konsilvedtaket som fastslo det legitime i liturgiske bilete feira som «ortodoksiens siger». Gud sjølv har iført seg eit synleg bilete då han vart menneske i Kristus. Det var særleg Johannes frå Damaskus som her spela ei viktig rolle som teolog og apologet, representert i antologien med deler av sitt forsvarsskrift for ikonane.

I det dogmatiske fundamentet for hesykasmen ligg også trua på det skapte som noko godt. Dersom ein kan tale om ein «gresk» påverknad i den austkyrkjelege tradisjonen (og forsåvidt den ortodokse og katolske i det heile), går det tydeleg fram av tekstmaterialet i antologien at det ikkje dreiar seg om kroppsforakt. Kroppen og lidenskapane er ikkje «vonde» i seg sjølv, men skal tøylast. Det (ny-)platoniske elementet blir samanhelde med den bibelske skapartrua. Det er *delta-kinga* i Gud som er det poenget ein deler med platonismen, ikkje at det gode er noko reint «åndeleg» i motsetnad til det materielle. Rett forstått, kan ein utfrå desse tekstane tale om ein kristen materialisme. Materien skal nettopp sameinast med det åndelege, slik det er uttrykt i trua på mennesket si guddomleggjering. Det skapte er godt, men: det har ikkje sitt mål i seg sjølv. Det har sitt mål i Gud. Det fyrste er vi kanskje flinke til å minne om i dag, med rette; det andre er blitt borte.

Kristendom – rett og slett

Kanskje kan vi konkluderande seie at den spiritualiteten som

møter oss i tekstsamlinga *Østkirken*, er det vi idag vil kalle ein *holistisk* spiritualitet. Fordi den held saman kropp og sjel, Gud og menneske, ånd og materie, det uutseielege og det sagte, mysterium og dogma. Christine Amadou seier i innleiinga at det er ein åndeleg tradisjon som på eit vis er ulik den vestlege og kanskje ukjend for oss; men likevel er det ikkje noko anna enn den allmenne, kyrkjelege arven som er sams for både aust og vest. Dette er ei rett påminning, trur eg, fordi ein ved å plassere austkyrkja i eit altfor esoterisk og framandt ljøs, gjer henne mindre «farleg» og lettare å halde på avstand.

Når vi les antologien, skjønar vi eigentleg at det handlar om den overleverte kristne trua, rett og slett, men kanskje med aspekt som vi i vest har gløymt og fortrengt. Og som denne boka hjelper oss til å gjenoppdage.

Fr. Arnfinn Andreas Haram o.p.

Møte med et navn, et begrep og en kjempende mystiker

Dag Hammarskjöld:

Veimerker

Lunde Forlag 2003

Dag Hammarskjölds navn (1905–61) dukket for alvor opp i internasjonale telegrammer tidlig på 50-tallet. Han hadde da alt spilt en viss rolle som svensk FN-delegat og som viseutenriksminister. Men mange observatører undret seg: Hadde han format til videre karriere i FN?

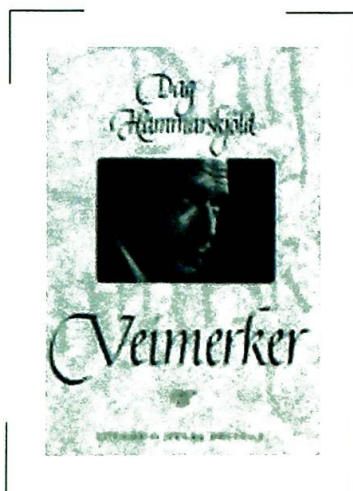
Hammarskjöld stilte spørsmål selv, men lot seg til slutt overtale – eller lede, som han presiserer – til å gå inn som generalsekretær i verdensorganisasjonen i 1953, etter vår heimlige Trygve Lie. Telegrammene, intervjuene, kommentarene fra de følgende år speiler en spennende, kritisk periode også hva storpolitikken angår:

Koreakrigens etterspill, Suez-krisen (1956), Midt-Østen-konfliktene (1956 – 58), Kongokampene (fra 1956). I et siste heroisk forsøk på å finne en løsning reiser Hammarskjöld til konfliktområdet. Hans fly blir skutt ned i nærheten av byen Ndola, Zambia, i september 1961.

Hvem var han

- egentlig?

Tildelingen av Nobels Fredspris (post mortem) i 1961 ga variert

bakgrunnsstoff og noen flere svar på spørsmål som: Hvem var han egentlig, denne bevisste, men nesten sky diplomaten? Hvor hadde han sine dypeste kilder?

Mer pålitelig innsikt fikk samtiden i det etterlatte manuskriptet *Veimerker*, betrodd til en av Hammarskjölds nære venner, og utgitt i 1963 – en internasjonal boksensasjon. Selv kalte forfatteren de løst sammensatte kapitlene, nærmest i en dagboksform, for «... en 'hvitbok' om forhandlinger med meg selv – og med Gud».

I årene som er gått, har boken kommet i stadig nye opplag verden over. I USA alene i nærmere 50 utgaver. På norsk er boken blitt utgitt i 1964 og 1990. Denne høsten har vi fått en ny, kresent formet jubileumsutgave, med et instruktivt etterord av redaktør Jørn-Kr. Jørgensen.

Den vanskelige etterfølgelsen

I bagasjen på den siste reise til Kongo hadde Dag Hammarskjöld et slitt eksemplar av troskjempen Thomas a Kempis' *Kristi etterfølgelse*. Symbolsk, en signalhandling, et vindu inn til en bønnens og troens verden, som var bestemmende for hans liv. I et notat fra 1950 skriver han: «Gud dør ikke den dagen vi ikke lenger tror på en personlig guddom. Men vi dør den dagen livet ikke lenger gjennomlyses for oss av glansen fra det under som atter og atter skjenkes oss på ny, strømme fra kilder hinsides all fornuft.»

På denne bakgrunn er det ikke vanskelig å fornemme hans ekte lengsel om å stå i en sammenheng, tjene medmennesker, vise en vei til en dypere erkjennelse:

*Du som er over oss,
Du som er en av oss,
Du som er –
også i oss.
Måtte alle se deg –
også i meg.*

*Gi meg et rent sinn – at jeg må se deg,
Et ydmykt sinn – at jeg må høre deg,
Et kjærlig sinn – at jeg må tjene deg,
Et trofast sinn – at jeg må bli i deg.*

Eller denne stillferdige refleksjon:

*Du
som jeg ikke kjenner,
men tilhører.*

*Du
som jeg ikke fatter,
men som innviet meg
til min skjebne.*

Du -

En åndelig vei

Redaktør Jørn-Kr. Jørgensen gir en personlig farget begrunnelse for hvorfor han ønsker å bidra til at tekstene nå på nytt gjøres tilgjengelige, 50 år etter at de over-

rasket den politiske og litterære verden. Det kunne vært ønskelig med noen flere glimt inn i Hammarskjölds barndomshjem, hans oppvekst og tidlige akademiske karriere, for å forstå hans utvikling bedre, og klarere se hva som førte til de (viljes)valg han gjorde.

Nyttig supplerende lesning er svenske Sven Stolpes: *Dag Hammarskjölds åndelige vei*, utgitt av Cappelen 1964. Katolikken Stolpe var en nær venn av Hammarskjöld og hadde spesielle forutsetninger for å utnytte et førstehånds arkiv- og kommentarmateriale. (Selv om han innrømmer at det blir spennende å se hva hittil gradert FN-stoff kan inneholde!)

Stolpe sier i en avsluttende karakteristikk: «Jeg tror Hammarskjölds bok *Veimerker* er hans største gave til vårt folk. ... et stort lys, som en flom av åndelig liv, som et vitnesbyrd om at alle de gamle kristne ord kan fylles av liv, at den kristne vei, nå som før, er livets vei.» *Reidar Huseby*

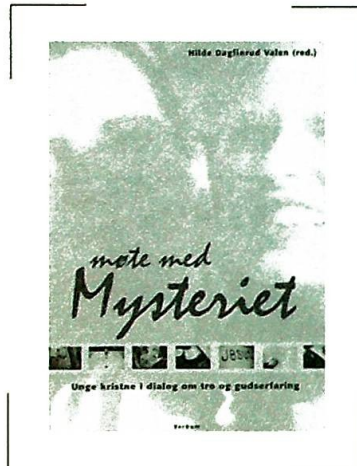
Interessant tema – rotete presentasjon

Hilde Dagfinrud Valen (red.): *Møte med Mysteriet. Unge kristne i dialog om tro og gudserfaring*. Verbum 2003

Boken er et resultat av «Grandialogen» der åtte kirkesamfunn var invitert til å delta med unge voksne i en trosdialog. I bokens forord står det at dette er en «dialogbok om det levende, pulserende, personlige gudslivet som vi puster i til daglig og som dogmene våre prøver å sette ord på». I tillegg står det at den ønsker å ta opp spørsmål som «tradisjonelt og tilsynelatende er de aller vanskeligste innen kristen tro». Boken tar opp flere interessante temaer sett i lys av en økumenisk kontekst: Temaer som synet på hva Kirke er, hva dåp, nattverd og embete betyr, er alle brennende innen

økumenikken. Det kunne være spennende å få et glimt inn i unge menneskers tanker om dette. Gir det håp om fremtiden?

Bokens tematikk vekker altså umiddelbart interesse. Det finnes lite litteratur om økumenikk og dialogprosesser innen dette feltet generelt på norsk. At boken i tillegg er skrevet for og av unge voksne, gjør at den er blitt til i et nærmest tomt fagfelt. Det bærer boken dessverre preg av. Man har forsøkt å dekke et stort behov ved

å ta med for mye i en bok på kun 190 sider. Det blir for sprikende, rotete og overflatisk.

Like fenget som jeg ble av tematikken, ble jeg dessverre ikke av de layoutmessige grep og valg. Boken er delt i to, hvor hver venstre side er en såkalt ressursside, der man har blandet alt fra tunge teologiske utgreiinger og fortellinger fra de ulike kirkesamfunnene til dialogprosessens refleksjoner, til dikt og bibelsitater. Det er først og fremst på ressurssidene man har gapt over for mye stoff. På høyre side forsøker man å kjøre referater fra dialogprosessen, samtidig som man vil inspirere leseren til selv å ta del i en lignende prosess. Dette har man stort sett klart å gjøre ryddig. Det valget man har tatt med å dele boken i to på denne måten, vanskeliggjør lesingen, og gjør en allerede rotete og mangfoldig fremstilling ennå mer forvirrende.

Det er prisverdig at man har

forsøkt å ta steget ut av det som ofte blir en nærmest navlebeskuende prosess og har ønsket å dele sine funn med andre. Det økumeniske arbeid har, som boken også nevner, resultert i mye skriftlig materiale, men det å gi ut en slik bok oppleves som en ny satsing. En slik bok kunne vært benyttet som en ressurs for ungdom rundt om i landet, som ønsket et bredere kirkelig perspektiv. Den kunne også gitt innblikk i det som rører seg blant ungdom i møtet mellom kirkesamfunn. Dialogens deltagere er dessverre for mye «teologer» og for lite «ungdom». Innholdsmessig kunne boken fungere som en døråpner for ungdom til økumenikken, men jeg er likevel redd for at den noe forvirrende utformingen gjør at budskapet ikke vil nå frem.

Samtidig er deltagerens bidrag selvfølgelig preget av deres subjektive meninger og gir i liten grad et objektivt bilde av de mangfoldige og fargerike kirkesamfunnene de representere. Det ville vært ryddigere å latt læredokumenter fra de ulike kirkesamfunnene – i den grad de har det – fortelle om hvordan de forholder seg til ulike spørsmål, for så å høre deltagerens synspunkter på temaene. Boken kan i liten grad fungere opplysende for allerede økumenisk engasjerte, utover den rene informasjonen om hva Grandialogen faktisk var.

Kort sagt er altså boken resultat av en spennende prosess innen et uhyre viktig og interessant fagfelt, bare så synd at den er så preget en rotete fremstilling.

Avsluttende kommentar: Som såkalt «født katolikk» merker man seg at tradisjonen tro er vår Kirke kun representert ved konvertitter. Om det er fordi «vi andre» ikke melder oss til slik tjeneste eller ikke blir forespurt, kan stå åpent i denne sammenheng... Uansett ville det vært interessant med noen av hvert slag i en slik dialog.

Linn Maria Kierulf

presse- klipp

NÅR GUDSTRO STYRKES AV TVIL

«Jeg tenker at slike filosofer må leve i en forblindelse,» sa professor Asbjørn Aarnes nylig i et Vårt Land-intervju der samtalen bl. a. kom inn på filosofer som utelukker Gud som noe fornuftstridig. «Gud er død, sa Nietzsche. Jeg tror det er sant hvis man tenker på Gud som regjerende makt i universet, sittende på en trone. Den guden er død. Men guden som spør: Hvor er din bror Abel, den guden lever,» sa Aarnes. Som tilføyde at «fritenkeri og ateisme er viktig. Det er skrik. Som Pär Lagerkvist sier: Hvis det nå ikke skulle være en Gud, hvordan kan man da rope etter ham og ønske at han skulle være? På den måten styrkes gudstroen av tvilen».

Hva tror du skjer når du dør? lød et av journalistens spørsmål. «Ikke sjelden, når jeg samtaler med mennesker, tenker jeg at vi kan fortsette samtalen etter døden,» svarte Aarnes. «Det ville på en måte være mer forunderlig om vi ikke kunne fortsette. At selvet, dette svevende punkt i oss, skulle dø, at lyset skulle slukke, det er vanskelig å fatte.»

VÅRT LAND

BISKOPEN – HYRDE, IKKE ADMINISTRATOR

En biskop er «verken politiker, forretningsmann eller administrator,» hans modell er «Jesus Kristus, den gode hyrde». Det sa kardinal Jan Schotte, generalsekretær for Bispesynoden, ved pre-

sentasjonen nylig av dokumentet *Pastores gregis* (Hjordens hyrder), pavens refleksjoner og svar på bispesynodens møte høsten 2001, hvor emnet var biskopens identitet og rolle i kirken og verden. «Vi erfarer alle presset fra dagens sekulariserte samfunn», og man kan ikke «a priori» utelukke at «sekulariseringssymptomer kan forekomme også innen kirkens paradigmer, normer og model-

ler», sa Schotte, medforfatter av dokumentet.

En biskop har et trefoldig oppdrag, fastslår dokumentet: Han skal undervise, helliggjøre og styre Guds folk på en måte som «etterligner den gode hyrde», d.v.s. «med kjærlighet, kunnskap om sin flokk, omtanke for alle, barmhjertighet overfor de fattige, de fremmede og dem som lider nød, og med vilje til å lete etter de

«TRAFFICKING» ER VOLD!

Norsk Økumenisk Kontaktforum for Kvinner (NØKK) har vedtatt en «resolusjon mot handel med kvinner og barn – 'trafficking'». NØKK er et tverrkirkelig kontaktforum for kristne kvinner i Norge. Følgende kirkesamfunn er med: Den norske kirke, Metodistkirken, Den evangelisk lutherske frikirke, Frelsesarmeen, Adventkirken, Hl. Nikolai ortodokse kirke, Baptistene, Det norske misjonsforbund og Den katolske kirke. Katolsk representant og leder for rådet er Rønnaug Aaberg Andresen fra Norges Katolske Kvinneforbund.

NØKK viser til «Palermoprotokollen», FNs Protokoll for å forebygge, bekjempe og straffe handel med mennesker, særlig kvinner og barn. Protokollen pålegger de land som slutter seg til den, å styrke lovgivning og andre tiltak for å bekjempe handel med og utbytting av kvinner og barn. NØKK oppfordrer «norske myndigheter til å gjennomføre de tiltak som er nødvendige for å sette intensjonene i Palermoprotokollen ut i livet gjennom lovgivning, informasjon og hjelp til og beskyttelse av ofrene for menneskehandel». Trafficking er vold mot mennesker, og «alle former for vold er en synd som innebærer ringeakt for gudsbildet i både offer og gjerningsmann», heter det i resolusjonen. NØKK «oppfordrer kirkesamfunnene i Norge til å sette søkelyset på den økende internasjonale handel med kvinner og barn og være tydelige på at kirkene fordømmer disse grove bruddene på menneskerettighetene. Kirkene må overfor myndighetene støtte, oppmuntre og understreke viktigheten av arbeidet for å forebygge og bekjempe menneskehandelen både her hjemme og i internasjonalt samarbeid».

fortapte får og bringe dem tilbake i flokken». Biskopens reelle ledelsesansvar understrekes, men også at hans embetsutøvelse må støtte seg på moralsk anseelse og personlig streben mot helliggjørelse. Konsens bør etterstrebes, men i siste instans er det biskopen som fatter beslutninger.

Biskopene pålegges å «bedømme og regulere... de troendes trosyttringer». Mot teologer som forfekter avvikende lærestandpunkter, skal de, om nødvendig, «med standhaftighet forsvare troens enhet og uskadete helhet, og i kraft av sin myndighet bedømme hva som er i samsvar med Guds ord.» Bispesynodens rådgivende, men ikke besluttede funksjon bekreftes. Det advares mot byråkratisering av de nasjonale bispekonferanser og understrekes at de på ingen måte utgjør en mellomstruktur mellom Den Hellige Stol og den enkelte biskop. Biskopene pålegges å gripe inn «med besluttsomhet og på rett tid» overfor «egenmektigheter på det liturgiske området». Botsandakter med generell absolusjon må ikke erstatte privat skriftemål.

Biskopene skal også virke utad

i samfunnet og være vitner for kristen tro: De skal engasjere seg som fredsstiftere, være i dialog med andre religioner, fremme rettferdighet og god forvaltning av skaperverket. Paven påpeker, ikke for første gang, at verdenskirkenes kollegiale lederstrukturer bør forbedres, men kommer ikke med konkrete forslag til reform av bispesynoden og kurien. Både før og under synoden i 2001 påpekte mange biskoper behovet for reform av bispesynodens arbeidsform og av den pavelige kurie.

ZENITH/KATHPRESS

KARDINAL MOT «SKAUT I SKOLEN»

Kardinal Jean-Marie Lustiger, Paris, går imot lovforslag som vil tillate muslimske piker i statlige skoler å gå med hodetørkle, forslaget krenker den franske stats sekulære status. Han er også imot opprettelsen av et råd av religiøse ledere som rådgivende organ i sekulære spørsmål. Bedre å «holde seg til de etablerte regler» enn «i all hast å dikte opp en religiøs 'policy' som vi ikke har noen erfaring med, ingen juridiske

midler til og ingen tradisjon for».

Den jødiskfødte Lustiger sier hans egen families historie – familien emigrerte til Frankrike i 1920-årene – viser Frankrikes «forbausende evne» til å assimilere ny tro og nye kulturer. «Den franske form for sekularisme er uforståelig andre steder, siden andre ikke deler vår historie. (–) Muslimene må selv reformere islam, vårt land bør gi dem betingelsene for endring.» Muslimske immigrasjon til Frankrike har fått «et langt mer massivt omfang» enn ventet, og det er viktig å ta tak i problemene «av hensyn til fremtidige generasjoner». I et intervju med avisen *Le Figaro* sier erkebiskop Jean-Pierre Richard av Bourdeaux, formann i den franske bispekonferanse, at franske muslimer bør «venne seg til å fungere i et sekulært, demokratisk og pluralistisk samfunn, slik Den katolske kirke har gjort i rundt hundre år».

PÉLERIN MAGAZINE

OM «LITURGISKE MISBRUK»

I encyklikaen *Ecclesia da Eucharistia* (våren 2003) kom pave Johannes Paul II bl.a. inn på «liturgiske misbruk» og varslet at spørsmålet om liturgiske normer ville bli tatt opp i et separat skriv. To instanser, Liturgikongregasjonen og Troskongregasjonen, samarbeider om dokumentet. En 'lekkasje' i høst av et utkast til slike normer vakte oppmerksomhet: Det inneholdt bl.a. forbud mot nattverd under begge skikkelser, kvinnelige ministranter, dans og applaus i kirkerommet, samt krav om klarere skille mellom prestens rolle og plass under messen og menighetens (bl.a. klarere 'fysiske skiller' som alterbenker med 'dør' på midten); forbud mot at prester fra andre kirkesamfunn opptrer side om side med celebrerende prest under en katolsk messe, og mot at vedkommende lyser velsignelsen over menigheten.

Utkastet har fått sterk kritikk under en høringsrunde blant bis-

HVILKEN FREMTID FOR IRAKS KRISTNE?

Iraks kristne representerer en grunnleggende optimisme, men føler trykket fra den økende islamiseringen. Folk flest ser positivt på Saddam Husseins fall, sier den nye kaldeisk-katolske erkebiskopen av Kirkuk, Louis Sako, til bladet *Mondo e Missione*. Men han peker også på at irakerne i årevis har vært vant til autoritære avgjørelser, og at det vil ta lang tid å venne seg til den nye friheten. Selv håper Sako å være en pådriver i dialogen mellom kristne og muslimer: «Vi trenger samarbeid med muslimske intellektuelle for å lære folk åpenhet overfor andre og lære dem å se situasjonen fra et annet standpunkt». Alle Iraks kristne ledere føler ansvar for å bidra til det felles beste, sier Sako, og nettopp fordi de kristne «er mer villige til dialog», kan de hjelpe irakerne til å fri seg fra «voldsmensjonaliteten». Erkebiskopen er kritisk til okkupasjonsmakten og mener irakisk mentalitet og kulturelle vaner er og blir uforståelige for de fleste amerikanere.

CIG

koper og kardinaler. Kardinal Achille Silvestrini, medlem av Troskongregasjonen, sier til *Catholic News Service* (CNS) at «det endelige dokumentet vil ikke bli det samme som det utkast jeg har sett». CATHOLIC HERALD

TEOLOGER OG BILLEDKUNST

«Når teologer tar opp temaet estetikk eller kunst, griper de gjerne begeistret til motiver i oldkirken, middelalderen og endatil barokken,» skriver Grete Refsum, skulptør og l. amanuensis ved Kunsthøgskolen i Oslo. «For en som selv er billedkunstner og strever med temaet tro og kristendom, er slik tale nedslående,» sier Refsum. «Vi teller i år 2003 og det er fire hundre år siden 1600-tallets begynnelse! Hva ville teologer si hvis kunstnere bare forholdt seg til teologi som er eldre enn 400 år? Antagelig ville teologen riste oppgitt på hodet, tie og gå. På samme måte trekker kunstnere på skuldrene, tier og går når teologer snakker om bilder fra kunsthistorien.»

Vi siterer her fra en artikkel om «Visuell kunst» i tidsskriftet *Kirke og Kultur*, der Grete Refsum skriver om kløften mellom teologi og kunst, og stiller spørsmål om hvordan teologer og kunstnere kan komme til å forstå hverandre bedre: «Klimaet er det siste tiåret endret fra begge sider: kunstnere har blitt mer åpne for religion og tro, og teologene diskuterer estetikk og kunst. Det enkle svaret er at teologer må møte kunsten, og kunstnerne må møte teologien. Begge parter må skaffe seg mer kunnskap om den annens fagområde. For teologenes del betyr dette at de må forstå hva det vil si å lage kunst og komme i en reell dialog med kunstnere. Kunstnerne på sin side må sette seg inn i teologi, oppsøke liturgien om den er ukjent og lære å forstå de troendes fellesskap. Kirkelige oppdragsgivere har på mange måter hatt for stor tiltro til

kunstneres intuisjon. Man kan ikke male et troverdig landskapsmaleri av et landskap man aldri har sett. Teologi og kunst er fagområder, og vil man arbeide profesjonelt, trengs kunnskap.»

KIRKE OG KULTUR

FORELØBIG INGEN

SALIGKÅRING FOR NEWMAN

Spørsmålet om saligkåring for en av de viktigste skikkelsene i engelsk katolsk kirkehistorie ble tatt opp under de engelske biskopenes ad-limina-besøk i Roma nylig. Erkebiskop Vincent Nichols av Birmingham spurte kardinal José Saraiva Martins, prefekt for Kongregasjonen for saligkåring, om man i kardinal John Henry Newmans tilfelle ville kunne godta et åndelig mirakel i stedet for et fysisk mirakel. Nichols viste til Newmans store betydning for reetableringen av katolsk tro i England etter reformasjonen, til den verdensomspennende interesse for Newman og til de mange som har funnet troen via Newmans bøker og essays. Martins svar var negativt: Vatikanet har sympati for anliggendet, men kan bare godta «et fysisk under».

Newman-eksperten og pressten Ian Ker sier at de som arbei-

der for Newmans saligkåring, hittil ikke har kunnet vise til et under Vatikanet har villet godkjenne. For noen år siden foreslo de engelske biskopene at Newman burde utnevnes til kirkelærer, men også det forslaget strandet: Bare erklærte helgener kan utnevnes til kirkelærere.

CATHOLIC HERALD

PROBLEMATISK ANGLIKANSK

BISPEVALG

Motstå presset fra det sekulære samfunn og vær tro mot tradisjonell kristen tros lære og moral var kvintessensen i pave Johannes Paul II's budskap da den nye erkebiskopen av Canterbury, Rowan Williams, avla sitt første besøk i Vatikanet i oktober. Williams er leder for verdens rundt 77 millioner anglikanere. Paven takket for de fremskritt som er gjort i dialogen mellom anglikanere og katolikker, men sa også at «vi må se i øynene at nye og alvorlige vanskeligheter er dukket opp på veien mot enheten». Ikke alle «kun av disiplinær art, noen gjelder grunnleggende tros- og moralanliggender,» sa paven, en hentydning til valget noen uker tidligere av den samboende homofile pressten Gene Robinson til anglikansk

ABONNEMENTSPRISER 2004

Det er flere år siden *St. Olav* har justert abonnementsprisene, og i mellomtiden har utgiftene til produksjon og porto økt ikke så lite. Nytt elektronisk utstyr står også på utgiftssiden: Det gamle – redaktørens private, som hadde tikkert og gått i en årrekke! – slukket i fjor.

Derfor: litt dyrere årsabonnement for 2004:

Norge: kr. 240,-

Øvrige europeiske land: 250,-

Andre verdensdeler: kr. 275,-

Giroblanketter – med prisoversikt heftet på – sendes ut rundt årsskiftet.

Skulle noen se seg i stand til å kunnr støtte bladet ut over de stipulerte priser, er det bare å fylle ut ønsket totalbeløp (abonnement + gave) på giroblanketten. Ethvert bidrag til lindring av vår trange økonomi vil bli mottatt med stor takk og glede.

Hilsen *St. Olavs* redaksjon

biskop i New Hampshire, USA. Robinson, som har en skilsmisse bak seg, har hatt en samboer i fjorten år. I dagens situasjon gjelder det «å lytte oppmerksomt og ærlig til Kristi stemme slik den kommer til oss i evangeliet og i kirkens apostoliske tradisjon» slik at kirkens trosskatt «forkynnes i sin fulle integritet og ikke utsettes for feilaktige og villedende tolkninger», sa paven.

I forbindelse med valget av Gene Robinson sa kardinal Walter Kasper, president for Det pavelige råd for kristen enhet, at anglikanske avvik fra kirkens tradisjonelle lære om homoseksualitet kan få ødeleggende konsekvenser for forholdet mellom den anglikanske og den katolske kirke. «Jeg håper og ber at det anglikanske fellesskap finner en konstruktiv løsning på den nåværende situasjon, av hensyn til anglikanerne selv og forholdet oss imellom,» sa Kasper.

Robinson-saken truer med å splitte det anglikanske fellesskap. En uttalelse fra de anglikanske lederes møte i London i oktober understreker imidlertid at sterke spenninger og omstridte lokale avgjørelser til tross, har alle et klart ønske om å bevare det angli-

kanske fellesskap. «Hva forkynnelsen av evangeliet angår, er det som forener, langt større enn det som adskiller oss,» heter det. Lederne bekrefter at uttalelsen om kirkens tradisjonelle seksualmoral fra Lambeth-konferansen i 1998 fortsatt er «retningsgivende». I dagens vanskelige situasjon er det særlig viktig å minnes 1998-uttalelsens understrekning av betydningen av «å lytte til homoseksuelle personers erfaring... samt å forsikre dem om at de er elsket av Gud, og at alle døpte, troende og trofaste mennesker, uavhengig av seksuell orientering, er fullverdige lemmes på Kristi legeme».

CATHOLIC HERALD/THE TABLET

KARDINAL: MER LOKALT SELVSTYRE!

En av de mest innflytelsesrike *unerte* biskopene, kardinal Varkey Vithayathil, krever at lokalkirkene får større uavhengighet fra Vatikanet. Kardinalen er overhode for de 3,3 millioner syro-malabareserne, som er i union med, *unert* med, Roma, og storerkebiskop av Ernakulam-Angamaly i den indiske delstaten Kerala; sammen med Lviv i Ukraina de to eneste setene for storerkebiskoper i de *unerte* kirkene. «Vi skal ikke måtte løpe til Roma for alt og ingenting,» skriver Vithayathil i den indiske katolske ukeavisen *Sathyadeepam*. «De lokale bispekonferansene har nesten ingen autoritet, men burde ha mer innflytelse.» Mer lokalt selvstyre er «et presserende krav i tiden», mener kardinalen, som håper neste pave vil sørge for endringer i den retning. KI/KAT

NYE KARDINALER: PURPUR OG POLITIKK

Pave Johannes Paul II har utnevnt 31 nye kardinaler, fire av dem over 80 år og følgelig uten stemmerett ved pavevalg. Noen kursendring i forhold til tidligere utnevnelser er det vanskelig å se. Men det er verd å merke seg at Nord- og Sør-

Amerika, hvor vi finner flertallet av dagens katolikker, denne gang fikk få nyutnevnelser, mens Asia og Afrika fikk flere, relativt sett. Europa er fremdeles sterkt representert: Av de 135 kardinaler som pr. i dag har valgtrett, er det nå 66 europeere, tidligere 52. Kardinalkollegiet er blitt noe 'yngre': Før nyutnevnelserne var 34 av kardinalene under 70 år, nå er tallet 55; yngstemann er erkebiskop Erdö av Budapest – han fylte nylig 51.

Nye kardinaler er ikke bare et innenkirkelig anliggende, mang en utnevneelse har politiske undertoner. Utnevnelser denne gang av erkebiskop Gabriel Zubeir Wako av Khartoum viser et klart ønske om å styrke den lokale kirke, som sliter under presset fra Sudans islamistiske regjering. Wako er flere ganger blitt truet med fengsel for kritikk av regjeringen og krav om religionsfrihet. Kardinalshatt til biskopene av henholdsvis Lagos, Nigeria, og Cape Coast, Ghana, har også politiske undertoner: Vatikanet ønsker å styrke de stedlige katolske geistliges posisjon overfor religionspolitisk problematiske regimer. Også 'oppgraderingen' av erkebiskop Pham Mihn Man av Ho-Chi-Mihn-byen er et signal, som tydeligvis ikke gikk regjeringen i Hanoi hus forbi: Reaksjonen var rask – og sur. RM

FØDSLSNUMMER OG STATSTILSKUDD

I en høringsuttalelse går Oslo Katolske Bispedømme (OKB) imot regjeringens forslag om at fødselsnummer må oppgis når trossamfunn søker om statstilskudd for sine medlemmer. Mange av Den katolske kirkes medlemmer kommer fra land der det forekommer overgrep, bl.a. fra myndighetene, og vil vegre seg mot slik registrering. Bispedømmet vil dessuten, med sine ca. 40.000 registrerte medlemmer og antatte 20.000 uregistrerte, få

John Ryan

Den alltid oppmerksomme kardinal Grotti har merket seg pавens oppfordring nylig til verdens katolske biskoper om å leve enkelt og beskjedent og hige mot hellighet...

betydelige utgifter med å skaffe til veie fødselsnumre. «Med den statskirkeordningen vi har, vil det være brudd på forutsetningene i internasjonale konvensjoner om det blir en økende økonomisk forskjellsbehandling mellom Den norske kirke og Den katolske kirke. Allerede i dag er det en ikke ubetydelig økonomisk forskjellsbehandling,» heter det i høringsuttalelsen, som er ført i pennen av Ulrik Sverdrup-Thygeson, kansellist i OKB.

Høringsuttalelsen er ikke udelt avvisende til innføring av fødselsnummer: Ordningen kan by på praktiske fordeler i forbindelse med flytting og bidra til å hindre dobbeltregistrering av innvandrere. DAGEN

FORSKNING OG KRISTEN MORAL

«I høringsforslaget til forbud mot terapeutisk kloning... ser regjeringen ut til å legge til grunn at menneskeverd oppstår ved befruktningen, og at menneskelivets verdi ikke kan graderes hverken etter varighet eller normalitet. Det er imidlertid to andre viktige alternativer representert i den kristne moraltradisjon,» skriver Knut Ruyter, professor (II) ved Det teologiske fakultet, Universitetet i Oslo, og tilknyttet Den nasjonale forskningsetiske komité for medisin, og Øyvind Baune, professor i filosofi ved samme lærested, på kronikkplass i Aftenposten.

«Det ene er at menneskeverd oppstår på et senere tidspunkt i svangerskapet – det ble tradisjonelt forbundet med at fosteret ble besjelet. Det andre er at menneskeverdet utvikles gradvis i løpet av svangerskapet. I de to siste alternativene kan forskning på befruktede eggceller neppe innebære en krenkelse av menneskeverdet. For gitt disse alternativene har slike egg ingen eller bare lav moralsk status, for eksempel de første 14 dager etter befruktningen. Dette

kan åpne for forskning på og bruk av befruktede egg til forskningsformål. Alle de tre alternativene er forenlige med kristen moraltradisjon,» skriver de to forskerne. «Regjeringen kan derfor ikke påberope seg Bibelen eller en entydig kristen moraltradisjon til støtte for sitt restriktive syn.»

AFTENPOSTEN

«RETTFERDIG BLANT FOLKENE»

Avdøde kardinal Joseph Höffner, tidligere erkebiskop i Köln og formann i Den tyske bispekonferanse, og hans søster, som fremdeles lever, er tildelt ærestittelen «rettferdig blant folkene» av Yad Vashem, Israels nasjonale minnested for ofrene for nazistenes jødeforfølgelser. Begge ble hedret for sin innsats for å redde jødiske medmennesker. I 1943 lot Höffner, den gang ung prest, den syvårige jødiske piken Esther Sara Meyerowitz flytte inn i prestegården under navnet Esther Koch. Samme år lot Höffners søster, på brorens oppfordring, et jødisk ektepar på flukt få tilhold i Höffner-søsknenes barndoms-hjem.

Yad Vashem-minnesteet ble åpnet i 1947, «listen over de rettferdige» stammer fra 1967, og i de 40 år som er gått, har 19.700 menn og kvinner fått denne hederstittelen. GIG

GATELEGEN PÅ Plass
Drømmen om en gatelege i direkte og tilgjengelig kontakt med rusmiljøet i Oslo har lenge vært en drøm. Men fra i høst er en gatelege, Håvard Andreassen Sæverud, på plass i Kirkens Bymisjons kontaktsenter i Skippergata. Han skal være tilknyttet Nadheim Kvinnesenter og kaféen Møtestedet, et spesielt kontaktilbud for rusmiljøet i Oslo. Det er også meningen at han skal bruke noe av tiden i Fransiskushjelpens prosjekt «Sykepleie på hjul», som Bymisjonen allerede samarbeider med.

Møtestedet er bygget om i sommer og er nå tilpasset den store tilstrømningen av gjester. Møtestedet hadde 17.000 besøk i fjor, og det har ofte vært trangt for gjester og ansatte. Nå står utvidede lokaler klare med større kjøkken, dusj, samtalerom, kontor plass og mulighet for flere gjester. BYMISJON

KVINNER SOM SKRIFTEFEDRE?
Liverpools hjelpebiskop, Vincent Malone, sier han godt kan tenke seg kvinner som forvaltere av forsoningens sakrament. I bestemte situasjoner kan det særlig for kvinner være lettere å legge frem feil og synder for en annen kvinne. Malone undrer om ikke legfolk også kan forvalte andre sakramenter, som f. eks. sykesal-

JULEGAVE?

Hva med et gaveabonnement på St. Olav, «katolsk tidsskrift for religion og kultur»?

Priser for 2004:

Norge: kr. 240,-

Øvrige europeiske land: kr. 250,-

Andre verdensdeler: 275,-

Kontakt oss på telefon, 23 21 95 00, eller E-post, tidskrifter@katolsk.no,

eller brev til St. Olavs ekspedisjon, Akersvn. 5, 0177 Oslo.

Vi sender særskilt gavekort og vedlegger årets julenummer gratis.

vingen, men understreker at eventuell ny praksis må skje i «samklang» med hele kirken. CIG

INDIA: DOBBELT DISKRIMINERING

Indere fra den laveste kaste, de såkalte «dalits», søker i stigende grad til kristne fellesskap, sa biokjemiker og engasjert katolsk legmann George Menezes under en konferanse i Wien nylig for katolske internasjonale organisasjoner. Menezes, som er engasjert i arbeidet mot diskriminering av de lavere kaster i India, fortalte at dalits som konverterer til kristen

tro, opplever ytterligere tap av anseelse og rettigheter i det indiske samfunn – en dobbelt diskriminering. Dessverre opplever de ofte diskriminering også fra den katolske kirke i India. KATHPRESS

THE TABLET: FØRSTE KVINNELIGE SJEFREDAKTØR
Etter 22 år som sjefredaktør for det katolske ukemagasinet *The Tablet*, overlater John Wilkins fra nyttår oppgaven til Catherine Pepinster. Hun har over 20 års journalistfering og har de siste ni år vært «executive editor» for *The Independent on Sunday*. The

Tablet har i Wilkins' redaktørtid opplevd betydelig vekst, både i antall abonnenter og innflytelse, og bladet er i dag det ledende internasjonale katolske ukeblad i den engelskspråklige verden. Pepinster er første kvinnelige sjefredaktør i bladets 163-årige historie. Hun stiller med solid faglig bakgrunn: økonomi, sosiologi og journalistikk på universitetsnivå samt Mastergrad i filosofi og religion. At hun også er praktiserende katolikk, overrasker neppe.

THE TABLET

(Redaksjonsslutt 19.11.2003)

LYS I GRÅSONEN?

Som mange katolikker sikkert vet, er Kirkens regelverk omkring ekteskap og samlivsbrudd omgitt av en barmhjertig gråsoner, hvor noen (eller mange?) prester tenker og handler pastoralteologisk og ikke moralteologisk når de blir konfrontert med enkeltmenneskers vanskelig virkelighet. Kanskje det er nødt til å være slik, i alle fall i mange år fremover, før reformtankene får gjennomslag. Vi har et parallelt fenomen som illustrerer hva jeg mener: Prevensjon er offisielt forbudt i den katolske kirke, men i det virkelige liv, i alle fall i det meste av Nord- og Vest-Europa og USA, er debatten om bruk av prevensjon forlengst tilbakelagt. Paven sier nei, biskoper og prester sier minst mulig, og legfolket avgjør selv dette spørsmålet, som omhandler deres mest intime liv.

«Også vi er kirken» hadde spørsmålet om nattverd til skilte og gjengifte – noe katolsk lære i dag sier nei til – på agendaen på sitt åpne seminar i november i Mariakirken på Stabekk, og det ble blankt tydelig at «gråsonerpraksis» er kommet for å bli.

Den korrekte og noe besværlige veien er, som vi vet, å søke å få ekteskapet erklært ugyldig fordi en eller begge partene har tatt et forbehold om at hvis det ikke fungerer, kan man jo alltid skille seg. Med et slikt forbehold går man ikke for alvor inn i et kristent ekteskap, og dermed er man ikke gift.

Men det hender også at ekteskapet selv avgår ved døden, som en nå avdød katolsk prest i Norge ordla seg ved en anledning. Da kan de to som har lidd skipbrudd, velge den utvei som faktisk tilbys i dag, ved at de innrømmer å ha hatt dette forbeholdet. Det er eksempler på at denne veien blir lagt til rette i samtaler mellom ektefeller og prest.

På seminaret kom dette klart frem, og også et ønske om at denne måten å ordne seg på i tidens løp må bli akseptert i stedet for at man tvholder på et *tribunal*, en kirkelig domstans, av fremmede mennesker. Opplyste ektefeller må selv kunne definere sin egen situasjon etter egen samvittighet – den vi har har rett og plikt til å følge! (For noen år siden foreslo

tre sentrale tyske biskoper, blant dem bipekonferansens formann, Karl Lehmann, at spørsmålet om nattverd for gjengifte skilte burde løses nettopp i et slikt «internt forum» mellom ektefeller og sjelesørger, et forslag Vatikanet raskt avviste.)

En offisielt gjennomført endring, med kuriens aksept, vil opplagt ta tid, men slik situasjonen er i vår del av verden i dag, kan det neppe være noen toppprioritet for «Også vi er kirken». Vi får være glade for at dagens praksis åpner en vei til kommunionen som før var stengt. Det er andre ting som er viktigere enn å låse opp dører som står på klem.

Leserne har sett at jeg skriver om «Også vi er kirkeN». Denne navneforandringen ble vedtatt uten diskusjon på årsmøtet for å presisere enda tydeligere hva vi er. Av formelle årsaker kan vi ikke kalle oss en katolsk organisasjon – selv om bare katolikker er med i vårt fellesskap, men vi kan altså se oss selv som en del av Kirken. Det er en tydeliggjøring vi er glad for.

Per Bang

blikk på tiden

Gud og kristendommen i EU

«Arbeidet med å utforme en grunnlov for EU har støtt på et politisk-kulturelt undervannsskjær,» skriver Bernt Hagtvet, professor i statsvitenskap, i *Aftenposten* den 27. oktober. «Skal fortalen til forfatningsdokumentet inneholde en referanse til Gud og kristendommen? I det foreliggende utkast vises det bare mer allment til den 'kulturelle, religiøse og humanistiske arven' i Europa.» Hagtvet har lite til overs for stater og instanser som er *for* en eksplisitt referanse til Gud og kristendom i fortalen, hvor spørsmålet om de verdier som har preget Europa, tas opp. Ham om det, forsåvidt, men hans argumentasjon roper på innsigelser. Riktignok skriver Hagtvet at det er «åpenbart» at «kristendommen hører til de konstituerende elementer i den europeiske kulturarven». Men, skal vi tro Hagtvet, er den delen av arven ikke stort å skryte av. Han siterer den spanske sosialisten Josep Borrell Fontelles: «Mange av våre verdier oppstod i opposisjon til kirken. Og når det gjelder demokrati, menneskerettigheter og likhet, har Gud først nylig konvertert.» (Det siste, om enn fiffig formulert, turde være nytt for Vårherre selv! Det er snart 2000 år siden han animerte en av sine disipler til det revolusjonerende «her var verken jøde eller greker, mann eller kvinne etc.» At vi, kristne og andre, er så tungnemme med å praktisere like- og menneskeverd, bør ikke legges Gud til last! «Herren og hans tjenere», for å låne Axel Kiellands teatertittel, er ikke én og samme ting.)

Men altså: Det den spanske sosialisten sikter til, forklarer Hagtvet, er «pavens innbitte moderniseringsangst fra 1870 til Vatikankonsilet i 1962-63», som førte til at kirken kom til «å vende seg mot alle den moderne verdens ytringsformer», «skjebnesvangre kompromisser med fascismen og nazismen» som gjorde at kirken ikke hører til «de skinnende forbilder», og dagens paves «ytterst tvetydige arv, senest nylig tydelig vist i den mørke kampen mot bruk av kondom i arbeidet mot aids». EU burde gjøre som FN i 1948 i forbindelse med Menneskerettighetserklæringen: «...samle seg om en nøytral minimumserklæring som alle, også de

kristne, muslimene og humanistene kan godta ut fra sine egne premisser. Det gjøres mest samlende ved å unngå å nevne bestemte idéstrømninger eksplisitt. Det motsatte minner om denne religionens nokså triste fortid av trosvisshet og doktrinær eksklusivisme, en arv det nye Europa nettopp skal overvinne.»

Noe rett har Hagtvet i sin kritikk – f. eks. var antimodernismen neppe det klokeste svar på datidens lengsler og aspirasjoner. Og det er også andre ting, faktisk mange, kirken i ettertid angreir på (eller burde angre), menneskelig som den – også – er og derved feilbarlig i mangt. Men det ikke hele historien, som vi straks skal komme tilbake til. Dertil: Hagtvets historiske perspektiv synes ikke å strekke seg lenger enn til opplysningstid og revolusjon: «Det er liberale og revolusjonære intellektuelle, vitenskapsmenn og demokratiforkjempere, den sosialistiske idéimpuls og arbeiderbevegelsen, og den internasjonale menneskerettighetsstrømningen som har sivilisert Kirken og skapt det moderne Europa, like mye som kristendommen.» Klar, men noe kortpustet tale, hvor man bl.a. aner et ikke ukjent, men misvisende likhetstegn mellom begrepet humanisme og vår tids humanetikk.

Velgjørende da å bla over til et tysk EU-innlegg, som utvider horisonten og gir oss mer av historien. «Det er vel og bra å nevne det, historisk sett, relativt nye fenomen humanisme i fortalen til EU-grunnloven, men gjør man det, må man også nevne kristendommen,» skriver Thomas Gutschker i den økumeniske ukeavisen *Rheinischer Merkur*. Det er ikke til å komme bort fra at det er antikken og kristendommen som har preget Europas politiske og åndelige «signatur», og at «det var kirkefedre som Albertus Magnus og Thomas Aquinas og senere humanister som Petrarca, Erasmus og Melancthon som søkte å forsone de to delene av denne dobbelte, ikke alltid konfliktfrie, arv med hverandre. Antikkens gjenoppblomstring i Europa skjedde i kristent jordsmonn: I Grekenland og Roma var frihet, likhet og velferd noe som bare tilkom borgeren, ikke mennesket som sådant. Det var kristendommen som først åpnet blikket for enkeltmen-

neskets verdighet som Guds skapning og bilde, som *imago dei*. Ut fra denne konstituerende relasjon til Gud, besitter ethvert menneske...ufravelige rettigheter og naturlig krav på fri utfoldelse av sine ferdigheter. I denne grunnleggende betydning er alle mennesker like. Og i moderne tid blir *det* en skandale, som for antikken var selvsagt: at det finnes slaver, og at borgere kan fratras sine rettigheter. Alle de verdier som listes opp i utkastet til fortale (til EU-grunnloven), kunne først via kristendommen finne veien inn i europeisk grunnlovshistorie,» skriver Gutschker.

Følgende fra Brussels erkebiskop, kardinal Godfried Daneels, er en nyttig idéhistorisk kortversjon: «Kristendommens rolle i Europas utvikling er et historisk faktum man ikke kan fornekte. Alle de verdier vi har felles, er ikke utelukkende kristne, men de har alle vært i kristendommens støpeskje.»

Tilbake til Hagtvet. «EU er nå et klart sekulært prosjekt,» skriver Hagtvet. Var det noe annet tidligere? Riktignok var katolsk kristentro en avgjørende inspirasjon for det europeiske integreringsarbeid Robert Schuman, De Gasperi og Conrad Adenauer dro i gang etter annen verdenskrig, men det var ingen gudsstat de hadde i tankene. Snarere tvert imot: Med høyst sekulære midler – en europeisk kull- og stålunion, «Schuman-planen» – ville de vise at det lå både fremtid og lønnsomhet for Europa i fredelig sameksistens.

En avsluttende EU-observasjon fra Europas vestflanke: John Bruton, tidligere irsk statsminister og inntil nylig en av nøkkelfigurene bak grunnlovsarbeidet, sier, ifølge *Catholic Herald*, at han er skuffet over ordvalget i grunnlovsutkastet, men at en eksplisitt referanse til kristendommen «snarere er av sekundær og symbolsk enn av substansiell betydning». Det er viktigere, lyder Brutons utfordring, at Europa «lever sitt politiske og økonomiske liv i overensstemmelse med de verdier som inngår i katolsk og andre store religioners tenkning».

Et stykke igjen til det?

Raseriet sprer seg!

Over til noe ganske annet. Vi sakser fra Riksmålsforbundets organ *Ordet*, som har sanket biter fra dagspressen: «SV raser. Bellona raser. Lyn raser... USA raser. Iraks opposisjonsleder raser. Huseierne raser. Petter Nome raser. Londons bilister raser. Krigsveteranen Fjodor Slipsjenko raser. Drammenserne raser...Vålerengadirektør Kjetil Siem raser. Ap-politiker Knut Roger Andresen raser. Sveitserne raser. Drapsorefnes familier og deres advokater raser. Telenor raser. Oslo kommunale Leieboerorganisasjon raser. Den økonomiske eliten i Venezuela raser. Ap raser. Biskop Tutu raser. Aftenbladets kommentator Peter Vennman raser.

Aksel Nærstad i Utviklingsfondet raser. Røkke raser. FrP raser...

Innerst inne er de omtalte personer og organisasjoner sikkert ikke så sinte at de får raserianfall. De er kanskje opprørt, rystet, engasjert, overveldet, beveget, ivrig, skarp og bitende i sin kritikk. Dessverre gjør tabloidiseringen og forflatingen av språket vårt at de fremstilles som rasende.»

Så langt *Ordet*. Og nå til Den norske kirkes nylig avsluttede kirkemøte. Der oppfordret nemlig lederen selv, Thor Arne Bore, uttrykkelig til «folkelig raseri» over «splittelsen ved nattverdsbordet», en splittelse mange opplevde på smertelig nært hold under den store europeiske kirkekonferansen i Trondheim i sommer: Både hos de ortodokse og de katolske kristne er, som kjent, nattverdsbordet – foreløbig – stengt for lutheranere. Av til dels ganske innfløkte teologiske grunner, som vi her skal la ligge. Mange katolikker vil være enig med Bore i at de stengte nattverdsbord viser «hvor utålelig denne splittelsen blant verdens kirkesamfunn er», men selv svært utålmodige katolske økumener tør ha rystet litt på hodet over den strategi Bore anbefaler: «Her har vi ikke tid til å drøye. Her må folkelig raseri gi kraft til kirkelederes teologiske arbeid slik at noe kan skje raskt.»

Hvordan raseriet eventuelt skal uttrykkes, sier Bore intet om, og godt er det. Vi velger å se ordvalget som en tabloid glipp fra tidligere journalist og redaktør Bores side. En lite tjenlig glipp – i åpningstalen til et kirkemøte med tema «En tjenende kirke i stadig fornyelse».

Ingen fredspris til paven

Pave Johannes Paul II har flere ganger vært foreslått til Nobels fredspris. I år skal oddsen, ifølge *Catholic Herald*, ha vært 2-1 i pavens favør, og CNNs Romakontor stod klar med mikrofon og intervjuobjekt, da Ole Danbolt Mjøs avslørte årets vinner, forteller 'objektet', John R. Allen fra *National Catholic Reporter*. Som kjent gikk prisen til den iranske menneskeretts- og demokratiforkjemper Shirin Ebadi. (Mer om Ebadi ved en annen anledning, det fortjener hun og saken.) *Catholic Herald* konstaterte, noe skuffet, at paven var danket ut av en «dark horse», en uventet vinner. Her skal ikke spekuleres over graden av skuffelse på ulike katolske hold over tildelingen, men Vatikanet tok saken på strak arm og, aner man, med en klype lettelse: Kretser som står paven nær, skriver *Catholic Herald*, mente «pavens rolle som global fredsskaper var så kjent at han ikke trengte prisen som en krone på verket». Tiltredes!

Observatoria

REDAKSJON: Unni Klepper, Joynt (ansvarshavende redaktør),
Olav Egil Aune, Arnfinn Haram o.p., Susanne Kjekshus Koch,
May-Lisbeth Myrhaug, Brynjulv Norheim

FASTE MEDARBEIDERE: Bernt Eidsvig, Liv Greni, Gunnel Vallquist

REDAKSJONSRÅD: Liv Bliksrud, Petter Bruce, Tove Bull, Arne Fjeld o.p.,
Nils Heyerdahl, Ingrid Joys, Pål Kolstø, Egil Mogstad, Else-Britt Nilsen o.p.

REDAKSJONENS ADRESSE: Akersveien 16, 0177 Oslo. Tlf.: 23 21 95 48 (redaksjonen)/
23 21 95 00 (ekspedisjon og adresseforandring). Fax.: 23 21 95 43. E-post: tidsskrifter@katolsk.no

ABONNEMENT: Årsabonnement kr. 240,- (Norge)/ kr. 250,- (øvrige europeiske land)/
kr. 275,- (andre verdensdeler). Bankgiro: 6022.20.13073

Design: Roger Jensen. Trykk: Viking Grafisk Digital AS, Oslo - Tlf. 23 14 28 00

ISSN 0802-6726

**St.
OLAV**
BOKHANDEL AS

*Krybbefigurer, røkelse, lys, julepynt, ikoner,
julemusikk, julekort – foruten massevis av
bøker til egen og andres juleglede!*

*MERK: Vi åpner nettbutikk!
www.stolavbok.no*

ÅPNINGSTIDER:

29/11: 10 – 17 (14)

F.o.m. 1/12: 10 – 18 (15)

Torsdag: 10 – 19

Jule- og nyttårsaften: 10 – 13

Lørdag 27/12: Stengt

29 og 30/12: 10 – 16

2. og 3. januar: Stengt pga. vareopptelling

St. Olav Bokhandel AS

AKERSVEIEN 14, 0177 OSLO

TLF. 23 21 95 55 - FAKS 22 36 02 63

E-post: bokhandel@katolsk.no

www.katolsk.no/bokhandel

KATOLSK TIDSSKRIFT FOR RELIGION OG KULTUR

Gud dør ikke den dagen vi ikke lenger tror på en personlig guddom.
Men vi dør den dagen livet ikke lenger gjennomlyses for oss
av glansen fra det under som atter og atter skjenkes oss på ny,
strømmende fra kilder hinsides all fornuft.

Plutselig forsto jeg at han var virkeligere for seg selv
enn jeg er for meg, og at det som krevdes av meg var å oppleve
denne hans virkelighet, ikke som objektets, men som
subjektets – og mer enn min egen.

(Skrevet sent på 50-tallet)

*

Allmektige ...
Tilgi min tvil,
min vrede, min stolthet.
Bøy meg
ved din nåde.
Oppreis meg
ved din rettferdighet.

(August 1961)

Fra *Veimerker* av *Dag Hammarskjöld* (1905-1961),
Lunde forlag 2003.